

2012:21

Det kommunala utjämningsystemet

– en beskrivning

Regeringen
Finansdepartementet
103 33 Stockholm

Det kommunala utjämningsystemet – en beskrivning

Statskontoret har enligt sin instruktion i uppdrag att följa upp systemet för kommunalekonomisk utjämning.

Statskontoret har inom ramen för detta uppdrag genomfört ett projekt med syfte att på ett systematiskt sätt beskriva det nu gällande kommunalekonomiska utjämningsystemet, med fokus på de olika modellerna i kostnadsutjämnningen.

Statskontoret överlämnar härmed för information rapporten *Det kommunala utjämningsystemet – en beskrivning* (2012:21).

Generaldirektör Yvonne Gustafsson har beslutat i detta ärende. Utredningschef Åsa-Pia Järliden Bergström och utredare Viveka Karlestrand, föredragande, var närvarande vid den slutgiltiga handläggningen.

Yvonne Gustafsson

Viveka Karlestrand

Innehåll

	Bakgrund	7
1	Inkomstutjämnning	9
2	Strukturbidrag	13
3	Regleringsbidrag/-avgift	15
4	Kostnadsutjämnning	17
4.1	Förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet	17
4.2	Förskoleklass och grundskola	21
4.3	Gymnasieskola	24
4.4	Individ- och familjeomsorg	26
4.5	Barn och ungdomar med utländsk bakgrund	30
4.6	Äldreomsorg	31
4.7	Befolkningsförändringar – kommun	35
4.8	Bebyggelsestruktur	37
4.9	Lönekostnader – kommun	42
4.10	Hälso- och sjukvård	44
4.11	Befolkningsförändringar – landsting	50
4.12	Lönekostnader – landsting	51
4.13	Kollektivtrafik	53

Bakgrund

Statskontoret har enligt sin instruktion i uppdrag att följa upp systemet för kommunalekonomisk utjämning. Statskontoret har inom ramen för detta uppdrag genomfört ett projekt med syftet att beskriva de olika delarna i det kommunala utjämningsystemet.

Statskontoret har uppmärksammat att det har saknats en samlad och detaljerad beskrivning av utjämningsystemet. Detta gäller särskilt de olika modellerna i kostnadsutjämningen. Mot denna bakgrund har Statskontoret tagit fram och sammanställt information om det nu gällande utjämningsystemet. Syftet med denna rapport är med andra ord att beskriva och inte att kritiskt granska eller värdera utjämningsystemet.

Syftet med utjämningsystemet är att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar för alla kommuner och landsting i landet att kunna tillhandahålla sina invånare likvärdig service oberoende av kommuninvånarnas inkomster och andra strukturella förhållanden. Meningen är att skillnader i kommunalskatt i stort ska spegla skillnader i effektivitet, service- och avgiftsnivå och inte bero på skillnader i strukturella förutsättningar. Utjämningsystemet består i dag av fyra olika delar: inkomstutjämning, kostnadsutjämning, strukturbidrag och regleringsbidrag/-avgift.

I inkomstutjämningen sker en utjämning av skatteinkomster mellan kommuner och mellan landsting. I kostnadsutjämningen utjämnas för strukturella kostnadsskillnader som kan vara av två slag. Det ena är att behovet av kommunal verksamhet är olika, och det andra är att kostnaden för att producera en viss service varierar.

De fyra delarna i det nuvarande utjämningsystemet beskrivs i rapporten. Varje del beskrivs i ett separat avsnitt. Tyngdpunkten har emellertid lagts på att beskriva de olika modellerna i den kommunala kostnadsutjämningen.

För varje delmodell i kostnadsutjämningen beskriver vi hur standardkostnaden eller motsvarande beräknas, vilka värden som ingår i respektive modell, om och i så fall hur ofta de olika värdena uppdateras samt vilka källor som ligger till grund för de olika variablerna och konstanterna. Även förändringar och uppdateringar av modellerna beskrivs kortfattat.

Underlag för beskrivningen är främst utredningar, propositioner, lagar och förordningar samt SCB:s beskrivningar av utjämningsystemet. Under arbets gång har vi haft kontakt med och stämt av beskrivningarna med bland annat representanter för Finansdepartementet (enheten för kommunal ekonomi), Statistiska centralbyrån (SCB) och Sveriges kommuner och landsting (SKL).

Utjämningsystemet regleras i lagen om kommunalekonomisk utjämning (2004:773) samt i förordningen om kommunalekonomisk utjämning (2004:881). Förordningen innehåller bland annat uppgifter om beräkningarna för varje delmodell i kostnadsutjämnningen och beslutas varje år inför nästa års utjämningsberäkningar.

Rapporten har utarbetats av Viveka Karlestrand, uppdragsledare, Leif Lundberg och Stefan Åkerblom.

1 Inkomstutjämning

I systemet för inkomstutjämning utjämnas skillnader i skatteinkomster mellan kommuner och mellan landsting. Den nuvarande inkomstutjämningen, som tillämpats sedan 2005, innebär att staten i huvudsak finansierar utjämningen. Före 2005 bekostades inkomstutjämningen av kommun- respektive landstingskollektivet. Från 2005 är det staten som genom ett bidrag betalar huvuddelen av inkomstutjämningen. Samtidigt avskaffades det generella statsbidrag som tidigare utgick till kommuner och landsting.

Inkomstutjämningen sker i två separata system, ett för kommuner och ett för landsting. Tekniken och principerna är dock desamma i bägge systemen.

Beräkning av bidrag och avgifter

Beräkningen av en kommuns eller ett landstings bidrag eller avgift sker i flera steg. Systemet utgår från det genomsnittliga skatteunderlaget per invånare i landet (medelskattekraften). Till detta läggs ett bidrag från staten som uppgår till 15 procent av det aktuella årets medelskattekraft. Detta belopp, som således uppgår till 115 procent av medelskattekraften i riket, kallas för skatteutjämningsunderlaget. Den garanterade nivån i inkomstutjämningen för landsting har höjts från 110 procent till 115 procent inför utjämningsåret 2012, dvs. den nivå som sedan tidigare gäller för kommunerna.¹

Underlaget för kommunernas inkomstutjämning beräknas som skatteutjämningsunderlaget minus kommunens eget skatteunderlag. Kommuner för vilka skatteutjämningsunderlaget är större än det egna skatteunderlaget får ett bidrag och vice versa. Samma beräkningsmetod används för landstingen. Vid dessa beräkningar korrigeras de olika beloppen med en uppräkningsfaktor för att skatteunderlagen ska motsvara utjämningsårets nivå. För att tydliggöra detta brukar man ofta använda begreppen ”uppräknat skatteutjämningsunderlag”, ”uppräknat skatteunderlag” och ”uppräknad medelskattekraft”.

För att räkna ut storleken på bidraget eller avgiften multipliceras bidrags- respektive avgiftsunderlaget med den så kallade länsvisa skattesatsen.

Inkomstutjämning = (medelskattekraft – egen skattekraft) * länsvis skattesats

Skatteutjämningsunderlag för kommuner och landsting = medelskattekraften i riket x 1,15

¹ Lag (2004:773) om kommunalekonomisk utjämning 4 §.

Underlag för inkomstutjämning = skatteutjämningsunderlag –
det egna skatteunderlaget

Inkomstutjämning (bidrag/avgift) = underlag för inkomstutjämning x
länsvis skattesats

Den länsvisa skattesatsen

Den länsvisa skattesatsen består av tre olika delar: en *skattesats*, en *faktor för att korrigera för länsvisa skillnader i skatteväxlingen* samt en *faktor som bestämmer kompensationsgraden i inkomstutjämningen*.

Det huvudsakliga motivet till att använda en enhetlig skattesats i inkomstutjämningen är att kommuner och landsting inte själva ska kunna påverka storleken på sina bidrag eller avgifter. Om man i stället hade använt kommunernas och landstingens egna skattesatser skulle en avgiftsbetalande kommun kunna sänka sin avgift genom att sänka den egna utdebiteringen. På samma sätt skulle en bidragsmottagande kommun kunna höja sitt bidrag genom att höja utdebiteringen.

De länsvisa skattesatser som används baseras på medelskattesatsen i riket (exklusive Gotland) år 2003 med justering för de skatteväxlingar som gjorts under perioden 1991–2011. Denna utdebitering är för kommunerna 20,64 skattekrönor eller procent och för landstingen 10,53.

Under främst 1990-talet har det skett betydande skatteväxlingar mellan kommuner och landsting beroende på att verksamheter har bytt huvudman. Storleken på dessa skatteväxlingar skiljer sig också åt mellan länen. De enhetliga skattesatserna måste därför justeras för de länsvisa skatteväxlingarna. Vid denna beräkning utgår man från den genomsnittliga skatteväxlingen i landet under perioden 1991–2003 (4,16 % eller skattekrönor). Kommuner i län där skatteväxlingen varit större än 4,16 får i beräkningen ett tillskott och landstinget i länet ett avdrag. Variabeln uppdateras endast vid större översyner av systemet – senast 2003.

I den länsvisa skattesatsen ingår, som nämnts tidigare, även den s.k. kompensationsgraden. Kompensationsgraden för bidragsmottagande kommuner är 0,95 för bidragsmottagande landsting 0,90 och för avgiftsbetalande kommuner och landsting 0,85.

Länsvis skattesats vid bidrags-/avgiftsberäkning för kommuner =
[kompensationsgrad (0,95/0,85) x medelutdebitering 2003
(20,64)] + [skatteväxling i respektive län – den genomsnittliga
skatteväxlingen i landet (4,16)]

Länsvis skattesats vid bidrags-/avgiftsberäkning för landsting =
[kompensationsgrad (0,90/0,85) x medelutdebitering 2003
(10,53)] – [skatteväxling i respektive län – den genomsnittliga
skatteväxlingen i landet (4,16)]

Detta innebär att bidragsmottagande kommuner kompenseras för 95 procent och landstingen för 90 procent av skillnaden mellan egen skattekraft och skatteutjämningsunderlaget (efter hänsynstagande till skatteväxlingen i länet). På motsvarande sätt måste avgiftsbetalande kommuner avstå från 85 procent av skillnaden mellan egen skattekraft och skatteutjämningsunderlaget (efter justering för skatteväxling).

Begreppet kompensationsgrad är lätt att förväxla med det som brukar kallas utjämningseffekt eller utjämningsgrad. Medan kompensationsgraden syftar på vad som utjämnas (skillnaden mot skatteutjämningsunderlaget) mäter utjämningsgraden resultatet av utjämnningen. Med dagens system uppgår utjämningsgraden för kommunerna med en egen skattekraft under 115 procent av medelskattekraften mellan 113 och 115 procent och för kommunerna med en högre skattekraft (dvs. över 115 procent av medelskattekraften) blir utjämningsgraden mellan 115 och 124 procent av medelskattekraften. Detta betyder att om alla kommuner hade haft samma skattesats skulle kommunernas skatteinkomster per invånare efter inkomstutjämning ligga mellan 113 och 124 procent av den genomsnittliga skatteinkomsten i riket.

Ett problem med en hög kompensationsgrad och länsvisa skattesatser är att det kan uppstå negativa marginaleffekter i systemet. Kommuner och landsting med en egen utdebitering som är lägre än den länsvisa skattesatsen, får en minskning av den samlade inkomsten om den egna skattekraften ökar mer än den genomsnittliga skattekraften i riket. Det är bland annat för att minska detta problem som kompensationsgraden för de avgiftsbetalande kommunerna och landstingen satts till 85 procent.

Inkomstutjämnningen baseras på respektive kommuns och landstings skatteunderlag enligt taxeringen året före utjämningsåret, vilket innebär att det är inkomsterna två år före utjämningsåret som ligger till grund för beräkningarna. I inkomstutjämnningen används befolkningsuppgifter avseende den 1 november året före utjämningsåret. För att skatteunderlagen ska motsvara utjämningsårets nivå räknas skatteunderlaget upp med faktorer som beskriver den förväntade utvecklingen året före utjämningsåret och utjämnings-

året. Uppräkningsfaktorerna fastställs av regeringen. När den faktiska skatteunderlagsberäkningen i riket blir känd görs dessutom en kollektiv avräkning som kan vara positiv eller negativ.

2 Strukturbidrag

I det utjämningsystem som efter förslag från Utjämningskommittén (SOU 2003:88) infördes den 1 januari 2005 ingår ett strukturbidrag. Villkoren för strukturbidraget regleras i lagen (2004:773) om kommunalekonomisk utjämning. Detta bidrag, som således varken är en del av inkomst- eller kostnadsutjämnningen, innehåller olika stöd av främst regionalpolitisk karaktär. Dessa stöd utgick i det tidigare utjämningsystemet i huvudsak inom ramen för kostnadsutjämnningen.

Strukturbidraget utgår utan angiven tidsbegränsning till de kommuner och landsting som tidigare fick tillägg i några av de delmodeller som inte längre ingår i systemet för kostnadsutjämning eller som skulle fått stora intäktsminskningar genom införandet av det nya utjämningsystemet.

För kommunernas del var det två delmodeller av regionalpolitisk karaktär i kostnadsutjämnningen som avskaffades (Näringslivs- och sysselsättningskapande åtgärder samt Svagt befolkningsunderlag) och för landstingen en komponent (Små landsting) i delmodellen för hälso- och sjukvård.

Även en del andra komponenter i utjämningsystemet togs bort i samband med förändringen 2005. Det gäller i kostnadsutjämningsystemet, för kommunernas del, delmodellen för Vatten och avlopp samt, för både kommunerna och landstingen, delmodellen för Kallortstillägg. Samtidigt avskaffades även de s.k. fasta införandetilläggen, som utan någon fastställd tidsbegränsning tidigare utgätt med ett fast belopp per invånare till vissa kommuner och landsting.

Villkoren för strukturbidraget regleras i lagen (2004:773) om kommunalekonomisk utjämning.

I korthet innebär villkoren att strukturbidrag utgår till kommuner som år 2004 fick bidrag för näringslivs- och sysselsättningsfrämjande åtgärder eller för svagt befolkningsunderlag. Strukturbidraget utgår med motsvarande belopp (i kronor per invånare). För landstingen gäller att de som tidigare fick ett bidrag för små landsting får motsvarande belopp i strukturbidrag.

Därutöver får de kommuner som genom det nya utjämningsystemet fick en bidragsminskning som var större än 0,56 procent av det uppräknade skatteunderlaget år 2005 ett strukturbidrag motsvarande denna del av minskningen. Landsting som fick en bidragsminskning som var större än 0,28 procent av det uppräknade skatteunderlaget år 2005 får ett strukturbidrag som motsvarar denna del av minskningen.

Denna begränsning av bidragsminskningen innebär att de berörda kommunerna och landstingen genom strukturbidraget får en ersättning som helt svarar mot den bidragsminskning över ovan nämnda nivåer som annars skulle ha skett. I praktiken innebär detta att dessa kommuner och landsting

får ett fast införandebidrag, även om bidraget formellt går under benämningen strukturbidrag.

Storleken på strukturbidraget grundas på en beräkning som SCB gjort i enlighet med vad som angivits i lagen. Strukturbidraget utgår med ett fast belopp i kronor per invånare till de bidragsberättigade kommunerna och landstingen. Strukturbidraget räknas således inte upp med nettoprisindex mellan utjämningsåren. Det enda som påverkar kostnaden för strukturbidraget mellan olika utjämningsår är således befolkningsförändringarna i de kommuner och landsting som är berättigade till strukturbidrag.

Kostnaden för strukturbidraget tas ut genom regleringsbidraget/-avgiften, som kommer att beskrivas närmare i avsnittet nedan. Det kan dock redan här sägas att kostnaden för strukturbidraget betalas med ett enhetligt belopp per invånare inom kommun- respektive landstingskollektivet.

3 Regleringsbidrag/-avgift

Bestämmelserna om regleringsbidrag/-avgift återfinns i lagen (2004:773) om kommunalekonomisk utjämning.²

Som tidigare redovisats innebär statens finansiering av inkomstutjämningen att statens kostnader för denna helt styrs av utvecklingen av det kommunala skatteunderlaget. Staten vet således inte på förhand vad kostnaden för denna finansiering blir. För att staten ändå ska kunna bestämma storleken på sitt totala bidrag till den kommunala sektorn ingår i utjämningsystemet en särskild regleringspost: regleringsbidrag/-avgift. Regleringsbidraget/ -avgiften används även för den ekonomiska regleringen av den kommunala finansieringsprincipen samt för att reglera effekterna av andra åtgärder som påverkar till exempel det kommunala skatteunderlaget.

Denna regleringspost fungerar så att om summan av samtliga bidrag minus de inbetalda avgifterna blir lägre än det belopp staten beslutat tillföra kommunerna eller landstingen får dessa ett regleringsbidrag på kvarvarande belopp. Omvänt får kommunerna eller landstingen betala en regleringsavgift till staten om nettosumman av bidragen överstiger den ram som staten satt för bidragen till respektive sektor. Bidraget/avgiften utgår som ett enhetligt belopp i kronor per invånare till kommunerna respektive landstingen.

Utredningar som har påverkat inkomstutjämningen, strukturbidraget och regleringsposten

- Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 53–74.

² I 15–16 §§.

4 Kostnadsutjämning

Syftet med kostnadsutjämningen är att utjämna för strukturella behovs- och kostnadsskillnader mellan enskilda kommuner respektive landsting. Med detta menas att utjämning ska ske för skillnader i behov av kommunal service och för förutsättningarna att producera denna service, dvs. sådana skillnader som kommunerna och landstingen inte själva kan råda över. Utjämning ska däremot inte ske för kostnadsskillnader som beror på skillnader i vald servicenivå, kvalitet, avgiftssättning och effektivitet.

Kostnadsutjämningen utgår från ett antal delmodeller. Varje sådan modell avser antingen en verksamhet – som t.ex. barnomsorg eller äldreomsorg – eller faktorer som påverkar kostnader som kan återfinnas i samtliga eller flertalet verksamheter, exempelvis uppvärmningskostnader. I varje delmodell beräknas de strukturella kostnadsskillnaderna med hjälp av ett antal faktorer som ska spegla de strukturella behovs- och kostnadsskillnaderna mellan enskilda kommuner respektive landsting.

Kostnadsutjämningen innefattar modeller för tio verksamheter och kostnadsslag för kommunerna och fyra för landstingen. I varje delmodell beräknas en s.k. standardkostnad, i kronor per invånare, för varje enskild kommun respektive landsting. Summerar man de beräknade standardkostnaderna erhåller man en kommuns eller ett landstings så kallade strukturkostnad, uttryckt i kronor per invånare.

De kommuner och landsting som har en beräknad strukturkostnad som överstiger den genomsnittliga strukturkostnaden i landet får ett bidrag motsvarande den överskjutande kostnaden. Understiger strukturkostnaden genomsnittet i landet betalar kommunen eller landstinget i stället motsvarande avgift. Detta innebär att summan av bidragen i kostnadsutjämningen kommer att motsvara summan av avgifterna.

I fortsättningen av detta kapitel lämnas en beskrivning av de olika delmodellerna i kostnadsutjämningen.

4.1 Förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet ("Barnomsorgsmodellen")

Modellen infördes 1996 och avser förskole- och skolbarnsomsorgsverksamheten. För enkelhetens skull benämns modellen här fortsättningsvis barnomsorgsmodellen. Modellen har bara genomgått mindre justeringar – t.ex. till följd av att förskoleklass infördes som en ny skolform – sedan 1996. Den regressionsmodell som används för att skatta behovet av barnomsorg och det täthetsmått som ingår som strukturvariabel i regressionsmodellen har dock uppdaterats efter förslag från Kommunala utjämningsutredningen i betänkandet *Kostnadsutjämning för kommuner och landsting – en översyn*

av statsbidrags- och utjämningsystemet (SOU 1998:151) respektive Utjämningskommittén i betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (SOU 2003:88).

Modellen består av två delar: korrigerad åldersersättning samt ett volymindex.

I tabellen nedan visas i sammanfattad form bl.a. vilka olika komponenter som ingår i barnomsorgsmodellen.

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Korrigerad åldersersättning			
• Andel barn i olika åldrar	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Ersättningsbeloppen	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88, beräkning från 2002.	Särskilt uppdrag
• Justeringsfaktor åldersers	Ja	Offentlig statistik	SCB, RS ³
KVolymindex			
Regressionsekvationen	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88, beräkning från 2002	Särskilt uppdrag
• Variabeln Skattekraftsandel (SKkrMB)	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB ⁴ Skatteverkets taxeringsutfall
• Variabeln Andelen mammor eller ensamstående pappor med barn i åldern 1–9 år som arbetar eller studerar minst 28 timmar per vecka (A28R)	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB, AKU ⁵ och RAMS ⁶
• Variabeln Täthetsmått (AT05200B)	Nej, har använts sedan 2008	Tätortsavgränsning var femte år. Avser förhållandena 2005.	SCB, landareal per tätort
• Justeringsfaktor KVolym	Ja	Beräkning	SCB

4.1.1 Standardkostnad

Standardkostnad = Korrigerad åldersersättning * KVolymindex

Korrigerad åldersersättning

Åldersersättningen beräknas utifrån kommunens andel barn i åldrarna 1–3, 4–5, 6 och 7–9 år. Uppgifterna om dessa andelstal hämtas från SCB:s befolkningsstatistik och avser befolkningen den 31 december två år före utjämningsåret.

Åldersersättning = (42 827 * andelen barn 1–3 år + 41 863 * andelen barn 4–5 år + 26 547 * andelen 6-åringar + 15 273 * andelen barn 7– 9 år) * Justeringsfaktor åldersersättning.

³ Räkenskapssammandragen för kommuner.

⁴ Register över totalbefolkningen.

⁵ Arbetskraftsundersökningen.

⁶ Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik.

Justeringsfaktorn används för att korrigera den genomsnittliga vägda åldersersättningen i riket så att den överensstämmer med den genomsnittliga nettokostnaden för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg enligt räkenskapsammandraget för verksamhetsåret två år före utjämningsåret.

De ersättningsbelopp för de olika åldersgrupperna (42 827 osv.) som används i beräkningen togs fram av Utjämningskommittén och presenterades i betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (SOU 2003:88). Dessa belopp har inte förändrats sedan 2005. En kort beskrivning av hur beloppen tagits fram redovisas i avsnittet nedan.

Närmare om hur ersättningsbeloppen tagits fram

Principen för hur ersättningsbeloppen tas fram har varit densamma ända sedan barnomsorgsmodellen infördes 1996. Av detta skäl beskrivs här endast det underlag för beräkningen som Utjämningskommittén använde då de nuvarande ersättningsbeloppen togs fram.

Från Skolverket hämtade kommittén uppgifter om antalet inskrivna barn i olika åldrar och omsorgsformer under 2002 i landets kommuner. Kommittén hade även tillgång till en föräldraenkät från Skolverket som på kommunnivå visade barnens närvarotid i förskolan och skolbarnsomsorgen under hösten 2002.

Därefter räknades antalet inskrivna barn om till s.k. heltidsbarn⁷. Vid denna omräkning för enskilda kommuner använde kommittén i ett första steg de kommunvisa uppgifterna på barnens vistelsetid för barnen i förskolan (under 6 år) och för barnen i åldrarna 6–12 år den riksgenomsnittliga vistelsetiden. I ett andra steg multipliceras det därigenom framtagna antalet heltidsbarn i olika åldersgrupper och omsorgsformer med de kostnadsvikter som anges i tabellen nedan.

Ålder	Daghem	Familjedaghem	Fritidshem
0 – 3 år	1,30	1,00	..
4 – 5 år	1,00	1,00	..
6 år	0,45	0,45	0,45
7 – 12 år	0,35	0,35	0,45

När man summerar de på detta sätt framtagna värdena för samtliga kommuner erhålls ett mått på det totala antalet heltidsbarn i riket 2002. För att ta fram ersättningsbeloppen dividerar man först de totala nettokostnaderna i riket för barnomsorgen 2002 (kostnadsuppgiften hämtades från räkenskapsammandraget) med det totala antalet heltidsbarn i riket 2002. Man får då kostnaden per heltidsbarn 2002 (oavsett verksamhetsform).

⁷ Heltid = 40 timmar per vecka; SOU 2003:88, s. 96.

Därefter divideras det framräknade antalet heltidsbarn i respektive åldersgrupp med det totala antalet barn i riket i samma åldersgrupp. Man får då en kvot som därefter multipliceras med den tidigare framräknade kostnaden per heltidsbarn 2002. Det är beloppen som blir resultatet av denna sista beräkning som utgör det ersättningsbelopp som kommittén fastställt för respektive åldersgrupp och som redovisas tidigare.

Volymindex

Volymindexet är tänkt att spegla faktorer i de enskilda kommunernas behov av barnomsorg som inte är demografiskt betingade. Detta behov skattas med en regressionsekvation. Underlaget för beräkningen är de enskilda kommunernas så kallade faktiska KVolym. Detta mått erhålls genom att man dividerar kommunens framräknade antal heltidsbarn med det totala antalet barn i åldern 1-12 år i kommunen.

Den ekvationen som används vid beräkningen är följande:

$$Kvolym = (0,0226 + 0,1944 * SkkrMB + 0,1158 * A28R + 0,4025 * AT05200B)$$

I ekvationen ingår tre variabler:

SkkrMB = Skattekraftandel beräknad som medelvärde för tre år begränsat nedåt till 82 procent och uppåt till 127 procent av medelskattekraften. Skattekraftandelen beräknas genom att skatteunderlaget enligt taxering divideras med folkmängden vid respektive taxeringsårs ingång för varje kommun. Resultatet divideras sedan med det genomsnittliga skatteunderlaget per invånare i riket. Variabeln uppdateras årligen av SCB.

A28R = Andelen mammor eller ensamstående pappor med barn i åldern 1–9 år som arbetar eller studerar minst 28 timmar per vecka. Medelvärde för två år. Variabeln uppdateras årligen av SCB.

AT05200B = Täthetsmått uppdaterat till att avse förhållandet 2005.⁸ Täthetsmättet beräknas på följande sätt: $AT05200B = (\text{andel som bor i tätorter}^9 \text{ med fler än 199 invånare}) \times (\text{befolkning i tätorter med fler än 199 invånare}) / (\text{ytan för tätorter med fler än 199 invånare}) / 100$. Täthetsmättet är begränsat nedåt till 0,05 och uppåt till 0,23.

Varje år gör SCB en beräkning för de enskilda kommunerna med hjälp av den ovan redovisade regressionsekvationen och de variabelvärden för respektive kommun som SCB tagit fram.

⁸ En uppdatering till 2010 års förhållande kommer att ske vid beräkningen för utjämningsåret 2013.

⁹ Definitionen av en tätort är i korthet att det är en koncentration av bebyggelse där antalet invånare är som minst 200 och avståndet mellan byggnaderna som mest 200 meter. Ingen hänsyn tas till kommun- eller länsgränser. Det är SCB som var femte år tar fram dessa uppgifter. Den senaste redovisningen från SCB avser förhållanden för 2010.

Resultatet av denna beräkning (den s.k. beräknade KVolymen) divideras avslutningsvis med en justeringsfaktor. Denna justeringsfaktor utgörs av det vägda medelvärdet av kommunernas beräknade KVolym, dvs. den beräknade KVolymen för riket som helhet. Det är värdet som blir resultatet efter denna avslutande beräkning som utgör kommunens volymindex.

NPI-uppräkning

Omräkning av standardkostnaden till utjämningsårets kostnadsnivå sker med hjälp av nettoprisindex året före utjämningsåret samt utjämningsåret.

Utredningar som har påverkat modellen

- Kostnadsutjämning mellan kommunerna (SOU 1993:53), s. 51–56 och bilaga 2.
- Utjämning av kostnader och intäkter i kommuner och landsting (SOU 1994:144), s. 67–68.
- Kostnadsutjämning för kommuner och landsting – en översyn av statsbidrags- och utjämningsystemet (SOU 1998:151), s. 54–60 och bilaga 4.
- Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 90–101, s. 255–256 och s. 262–264.

4.2 Förskoleklass och grundskola ("Grundskolemodellen")

Modellen, som infördes 1996, avser att utjämna för opåverkbara strukturella faktorer för verksamheterna förskoleklass och grundskola. För enkelhetens skull benämns modellen här fortsättningsvis grundskolemodellen. Sedan modellen infördes har den endast genomgått mindre förändringar. Störst förändring skedde 2005 då underlaget för att beräkna merkostnader för modersmålsundervisning ändrades från finskt och utomnordiskt medborgarskap till utländsk bakgrund, samtidigt som delmodellen anpassades för att ta hänsyn till att förskoleklass blivit en verksamhet inom grundskolan.

Modellen består av tre delar: ålderssättning, tillägg/avdrag för modersmålsundervisning och svenska som andraspråk samt ett tillägg/avdrag för små skolor och skolskjutsar.

Sammanfattning av modellen

	Årlig upp-datering	Baseras på	Källa
Ålderssättning			
• Antalet 6-åringar resp. barn 7-15 år	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Nettokostnaden för resp. verksamhet	Ja	Offentlig statistik	SCB, RS
Tillägg/avdrag för modersmålsundervisning och svenska som andraspråk			
• Antalet barn 7-15 år med utländsk bakgrund	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Normbeloppet	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88. Övervägande utifrån data från 2001.	Särskilt uppdrag
• Justering ålderssättning	Ja	Beräkning	SCB
Tillägg/avdrag för små skolor och skolskjutsar (SSS)			
• Merkostnaden i de enskilda kommunerna för SSS	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88, Glesbygdsverket. Beräkning på data från 1997-2001.	Särskilt uppdrag
• Justering SSS	Ja	Beräkning	SCB

4.2.1 Standardkostnad

Standardkostnad = Ålderssättning + Tillägg/avdrag för modersmålsundervisning och svenska som andraspråk + Tillägg/avdrag för små skolor och skolskjutsar

Ålderssättning

Ålderssättning = (andelen 6-åringar * genomsnittlig kostnad per 6-åring) + (andelen barn 7-15-år * genomsnittlig kostnad per 7-15-åring)

Ålderssättningen baseras på kommunens andel 6-åringar respektive andelen barn i åldrarna 7-15 år. Dessa befolkningsuppgifter hämtas från SCB:s befolkningsstatistik och avser befolkningen den 31 december två år före utjämningsåret.

Dessa andelstal multipliceras med en beräknad genomsnittskostnad för respektive elevgrupp. Uppgifterna om de totala nettokostnaderna för verksamheterna i riket som helhet hämtas från SCB från räkenskapssammandraget för verksamhetsåret två år före utjämningsåret. De beräknade genomsnittskostnaderna erhålls genom att dessa kostnadsbelopp divideras med det totala antalet 6-åringar (för förskoleklass) respektive barn 7-15 år (för grundskola) i riket.

Tillägg/avdrag för modersmålsundervisning och svenska som andraspråk

Tillägget/avdraget för modersmålsundervisning och svenska som andraspråk beräknas i två steg. I ett första steg beräknas för alla kommuner en merkostnad för denna undervisning.

Beräkningen innebär att andelen 7–15-åringar i kommunen som är födda utanför Sverige, Norge och Danmark eller där båda föräldrarna är födda utanför dessa länder multipliceras med normbeloppet 6 739 kr. Detta belopp – som sägs utgöra kommunernas genomsnittskostnad per elev i grundskolan för modersmålsundervisning – fastställdes av Utjämningskommittén (SOU 2003:88) och har inte förändrats sedan 2005.

I ett andra steg räknas ett med befolkningen i riket som helhet vägt genomsnitt för tilläggen fram. Genomsnittet utgör det avdrag per invånare som krävs för att finansiera tilläggen. Detta avdrag dras sedan ifrån det i det första steget framräknade tillägget. Resultatet blir att kommunerna som har ett större tillägg per invånare än avdraget får ett tillskott med denna mellanskillnad, medan övriga kommuner får ett avdrag med motsvarande belopp.

Tillägg/avdrag för små skolor och skolskjutsar

Kommuner som har merkostnader för små skolor och skolskjutsar får ett tillägg i standardkostnadsberäkningen. Tillägget beräknas utifrån en teoretisk organisation av skolor i olika storlekar och kostnadsklasser, med elevernas geografiska spridning i kommunen åren 1997, 1999 och 2001 som grund. Den nu gällande beräkningen av merkostnader för små skolor och skolskjutsar har sin grund i en fiktiv utplacering av grundskolor som senast genomfördes av dåvarande Glesbygdsverket och som avrapporterades av Utjämningskommittén i betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (SOU 2003:88). Beräkningarna baserades på elevunderlag som utgör ett genomsnitt av åren 1997, 1999 och 2001. Beräkningen implementerades 2005 och har sedan dess inte ändrats. I betänkandet redovisas i bilaga 7 närmare hur själva beräkningen av merkostnaderna för små skolor och skolskjutsar (SSS) gjorts.

Tilläggen/avdragen för SSS är i modellen beräknade så att de var kostnadsneutrala (det vägda resultatet av tilläggen och avdragen gick jämt ut) det första året de infördes, dvs. 2005. Men eftersom dessa tillägg/avdrag utgör ett fast belopp per invånare påverkas utfallet åren därefter av de befolkningsförändringar som skett i kommunerna. Detta korrigeras vid den årliga beräkningen av SSS genom att man för alla kommuner gör en särskild justering av SSS med ett belopp per invånare som gör att det vägda riksgenomsnittet av tilläggen/avdragen blir noll kronor per invånare.

NPI-uppräknings

Omräkning av standardkostnaden till utjämningsårets kostnadsnivå sker med hjälp av nettoprisindex året före utjämningsåret samt utjämningsåret.

Utredningar som har påverkat modellen

- Kostnadsutjämning mellan kommunerna (SOU 1993:53), s. 70–76 och bilaga 6, tabell 5.
- Kostnadsutjämning för kommuner och landsting – en översyn av statsbidrags- och utjämningsystemet (SOU 1998:151), s. 76–82, s. 151–154 och bilaga 7.
- Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 101–109, s. 256–257, s. 264–266 och bilaga 7, s. 96–104.

4.3 Gymnasieskola

Modellen avser att utjämna för opåverkbara strukturella faktorer för gymnasieskolan. Modellen infördes 1996 och har i stort varit oförändrad sedan dess. Från och med 2005 genomfördes dock en förändring som innebär att elevernas programval beaktas som ett genomsnitt över två år.

Modellen består av tre delar: åldersersättning, tillägg/avdrag för bebyggelsestruktur samt tillägg/avdrag för elevernas programval.

Sammanfattning av modellen

	Årlig upp-datering	Baseras på	Källa
Åldersersättning			
• Antalet ungdomar 16–18 år	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Nettokostnaden för verksamheten	Ja	Offentlig statistik	SCB, RS
Tillägg/avdrag för bebyggelse-struktur			
• Merkostnader i de enskilda kommunerna för bebyggelsestruktur	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88, Glesbygdsverket. Beräkning på data från 2001.	Särskilt uppdrag
• Justering bebyggelsestruktur	Ja	Beräkning	SCB
Tillägg/avdrag för elevernas programval			
• Antalet gymnasieelever	Ja	Offentlig statistik	SCB:s skolstatistik
• Gymnasieprogrammets genomsnittskostnader	Ja	Enkät till kommunerna om budgeterade priser	Skolverket

4.3.1 Standardkostnad

Standardkostnad = Åldersersättning + Tillägg/avdrag för bebyggelsestruktur + Tillägg/avdrag för elevernas programval

Åldersersättning

Åldersersättning = andelen ungdomar 16–18 år * genomsnittlig kostnad per 16–18-åring i riket

Åldersersättningen baseras på kommunens andel 16–18-åringar. Dessa befolkningsuppgifter hämtas från SCB:s befolkningsstatistik och avser befolkningen den 31 december två år före utjämningsåret.

Andelstalen multipliceras med en beräknad genomsnittskostnad för denna åldersgrupp. Uppgifterna om de totala nettokostnaderna för gymnasieskolan i riket som helhet hämtar SCB från räkenskapssammandraget för verksamhetsåret två år före utjämningsåret. Den beräknade genomsnittskostnaden erhålls genom att detta kostnadsbelopp divideras med det totala antalet 16–18-åringar i riket.

Tillägg/avdrag för bebyggelsestruktur

I modellen beräknas merkostnader för elevernas dagliga resor och inackorderingstillägg för de elever som inte har möjlighet att bo i hemkommunen. Beräkningen bygger på en fiktiv utplacering av gymnasieskolor. Den nu gällande utplaceringen utfördes av dåvarande Glesbygdverket 2003 och baserades på befolkningen 2001. Detta underlag avrapporterades av Utjämningskommittén i betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (SOU 2003:88) och implementerades 2005. En närmare beskrivning hur beräkningen av tillägg/avdrag för bebyggelsestruktur gjorts i modellen lämnas i bilaga 7 i betänkandet.

Tilläggen/avdragen för bebyggelsestruktur är i modellen beräknade så att de var kostnadsneutrala (det vägda resultatet av tilläggen och avdragen gick jämt ut) det första året de infördes, dvs. 2005. Men eftersom dessa tillägg/avdrag utgör ett fast belopp per invånare påverkas utfallet åren därefter av de befolkningsförändringar som skett i kommunerna. Detta korrigeras vid den årliga beräkningen av bebyggelsestrukturen genom att man för alla kommuner gör en särskild justering med ett belopp per invånare som gör att det vägda riksgenomsnittet av tilläggen/avdragen blir noll kronor per invånare.

Tillägg/avdrag för elevernas programval

Anledning till att det i modellen tas hänsyn till elevernas programval är att kostnaderna varierar mellan olika gymnasieprogram samtidigt som gymnasieelevernas programval skiljer sig åt mellan kommunerna. Allmänt gäller att de teoretiskt orienterade programmen är billigare än de mer praktiskt orienterade.

Programvalsfaktorn beräknas för varje kommun i fyra steg:

1. Kommunens elever/program multipliceras med genomsnittskostnaden i riket för respektive program. Summan av dessa beräkningar utgör den teoretiska totalkostnaden för kommunens gymnasieskola. Denna totalkostnad divideras sedan med invånarantalet i kommunen.
2. Alla kommunernas totalkostnader enligt steg 1 summeras och divideras därefter med det totala antalet 16–18-åringar i riket. Man erhåller därigenom en teoretisk genomsnittskostnad per 16–18-åring i riket.
3. Genom att multiplicera antalet 16–18-åringar i kommunen med den teoretiska genomsnittskostnaden och sedan dividera resultatet av denna

beräkning med antalet invånare i kommunen erhålls ett relationstal för varje kommun.

4. Programvalsfaktorn erhålls genom att minska kommunens teoretiska totalkostnad med kommunens teoretiska genomsnittskostnad. I båda fallen avses kostnaden beräknad per invånare.

För att öka modellens stabilitet får inte förändringar i elevernas programval slå igenom fullt ut. Detta görs genom att medelvärdet av de två senaste årens programvalsfaktor används.

Uppgifterna om gymnasieprogrammets genomsnittskostnader hämtas från Skolverket och uppgifterna om antalet gymnasieelever från SCB:s skolstatistik. Uppgifterna om genomsnittskostnader för gymnasieprogrammen avser budgeterade kostnader för utjämningsåret och insamlas av Skolverket genom en enkät till kommunerna.

NPI-uppräkning

Omräkning av standardkostnaden till utjämningsårets kostnadsnivå sker med hjälp av nettoprisindex året före utjämningsåret samt utjämningsåret.

Utredningar som har påverkat modellen

- Kostnadsutjämning mellan kommunerna (SOU 1993:53), s. 76–79 och bilaga 6, tabell 6.
- Utjämning av kostnader och intäkter i kommuner och landsting (SOU 1994:144), s. 65.
- Kostnadsutjämning för kommuner och landsting – en översyn av statsbidrags- och utjämningsystemet (SOU 1998:151), s. 83–87, s.151–154 och bilaga 7.
- Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 109–117, s. 257–259, s. 266–267 och bilaga 7, s. 104–107.

4.4 Individ- och familjeomsorg

Modellen infördes 1996 och avser att utjämna för opåverkbara strukturella faktorer för kommunernas individ- och familjeomsorg (IFO). Modellen bygger på en regressionsanalys och standardkostnaden beräknas således med hjälp av en regressionskvation. Det som har hänt sedan 1996 är dock att både Kommunala utjämningsutredningen genom betänkandet *Kostnadsutjämning för kommuner och landsting – en översyn av statsbidrags- och utjämningsystemet* (SOU 1998:151) och Utjämningskommittén genom betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (SOU 2003:88) gjort förändringar i modellen både med avseende på vilka variabler som ska ingå och när det gäller vilken tyngd de olika variablerna ska ha i regressionskvationen. I den nuvarande IFO-modellen – som infördes 2005 efter förslag av Utjämningskommittén – delar man också upp IFO-modellen i två delar: barn- och ungdomsvård respektive övrig IFO.

Den nuvarande modellen bygger således på regressionsanalys och att standardkostnaden beräknas med hjälp av två framtagna regressionskvationer. Modellen består av två delar som tillsammans summeras till en standardkostnad.

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Barn- och ungdomsvård			
Regressionskvationen	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88. Beräkning på data från 2001.	Särskilt uppdrag
<ul style="list-style-type: none"> Variabeln Andel barn 0–12 år som bor med ensamstående föräldrar (BSAM012) 	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
<ul style="list-style-type: none"> Variabeln Antal lagförda ungdomar 15–17 år (LAG1517) 	Ja	Offentlig statistik	BRÅ ¹⁰
<ul style="list-style-type: none"> Variabeln Andel barn 16–19 år med utländsk bakgrund (UTBAK1619) 	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
<ul style="list-style-type: none"> Variabeln Roten ur kommunens folkmängd, max. 75 000 inv. (Rotbef75) 	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
<ul style="list-style-type: none"> Nettokostnaden för verksamheten 	Ja	Offentlig statistik	SCB, RS
<ul style="list-style-type: none"> Justeringsfaktor barn- och ungdomsvård 	Ja	Beräkning	SCB
Övrig IFO			
Regressionskvationen	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88, Beräkning på data från 2001.	Särskilt uppdrag
<ul style="list-style-type: none"> Variabeln Andel utrikes födda från länder utanför Norden och EU som vistats i Sverige 0–19 år (FL39IN019) 	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
<ul style="list-style-type: none"> Variabeln Andel arbetslösa utan ersättning (AntEjErs) 	Ja	Offentlig statistik	Arbetsförmedlingen
<ul style="list-style-type: none"> Variabeln Andel ensamstående kvinnor i åldern 18–44 år med barn 0–17 år (MBK1844) 	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
<ul style="list-style-type: none"> Variabeln Roten ur tätortsbefolkningen¹¹ i kommunen 2005 (Rottätbef05) 	Nej, har använts sedan 2008	Fastställs var femte år. Senast 2005.	SCB, Landareal per tätort
<ul style="list-style-type: none"> Variabeln Andel män i åldern 25–64 år med årsinkomst under 140 000 kronor (InkUnd140) 	Ja	Offentlig statistik	SCB, IOT ¹²
<ul style="list-style-type: none"> Nettokostnaden för verksamheten 	Ja	Offentlig statistik	SCB, RS
<ul style="list-style-type: none"> Justeringsfaktor övrig IFO 	Ja	Beräkning	SCB

¹⁰ Brottsförebyggande rådet.

¹¹ Definitionen av en tätort är i korthet att det är en koncentration av bebyggelse där antalet invånare är som minst 200 och avståndet mellan byggnaderna som mest 200 meter.

¹² Inkomst- och taxeringsregistret.

4.4.1 Standardkostnad

Standardkostnad IFO = Standardkostnad barn- och ungdomsvård + standardkostnad övrig IFO (ekonomiskt bistånd, missbrukarvård, samt övrig vuxenvård och familjerätt)

Barn- och ungdomsvård

Som ovan nämnts skattas behovet av barn- och ungdomsvård med en särskild regressionskvation. Ekvationen är följande:

$$\text{Barn- o ungdomsvård} = (-173,80 + 183,11 * \text{BSAM012} + 1\,207,57 * \text{LAG1517} + 246,09 * \text{UTBAK1619} + 1,14 * \text{Rotbef75}) * \text{Justeringsfaktor barn- och ungdomsvård}$$

I ekvationen ingår fyra variabler:

BSAM012 = Andel barn 0–12 år som bor med ensamstående föräldrar.

LAG1517 = Antal lagförda ungdomar 15–17 år per hemkommun under en treårsperiod dividerat med antalet år. Beräknas sedan som en andel baserat på befolkningen den 31 december två år före utjämningsåret. Uppgiften hämtas från Brottsförebyggande Rådet (BRÅ).

UTBAK1619 = Andel barn 16–19 år som är födda utom Norden och EU¹³ eller barn 16–19 år som är födda inom Norden och EU och har minst en förälder som är född utom Norden och EU.

Rotbef75 = Roten ur kommunens folkmängd. Den begränsas dock uppåt till maximalt 75 000 invånare.

Varje år beräknas standardkostnaden för barn- och ungdomsvård för de enskilda kommunerna med hjälp av den ovan redovisade regressionskvationen och de variabelvärden för respektive kommun som SCB tagit fram eller sammanställt.

Det framtagna värdet multipliceras därefter med en justeringsfaktor. Denna justeringsfaktor justerar så att det vägda genomsnittet av standardkostnaden för verksamheten överensstämmer med senast kända genomsnittskostnad för barn- och ungdomsvård. Kostnadsuppgifterna hämtas av SCB från räkenskapssammandraget.

Övrig IFO

Även standardkostnaden för övrig IFO skattas med hjälp av en särskild regressionskvation. Ekvationen är följande:

¹³ Med EU avses de länder som var medlemmar i unionen 2003.

Övrig IFO = $(-342,28 + 47,83 * FL39IN019 + 1\,118,85 * AntEjErs + 284,69 * MBK1844 + 1,77 * Rottätbef05 + 3,55 * InkUnd140) * \text{Justeringsfaktor övrig IFO}$

I ekvationen ingår fem variabler. Dessa är:

FL39IN019 = Andel utrikes födda från länder utanför Norden och EU som vistats i Sverige 0–19 år.

AntEjErs = Andel arbetslösa utan ersättning (årsmedeltal). Uppgiften hämtas från Arbetsförmedlingen.

MBK1844 = Andel ensamstående kvinnor i åldern 18–44 år med barn 0–17 år.

Rottätbef05 = Roten ur tätortsbefolkningen i kommunen 2005.¹⁴

InkUnd140 = Andel män i åldern 25–64 år med årsinkomst under 140 000 kronor. Indexet är antalet män med låg inkomst per kommun i åldersgrupperna 25–34, 35–44, 45–54, 55–64 dividerat med förväntat antal män per kommun multiplicerat med 100.

Varje år beräknas standardkostnaden för övrig IFO för de enskilda kommunerna med hjälp av den ovan redovisade regressionsekvationen och de variabelvärden för respektive kommun som SCB tagit fram eller sammanställt.

Det framtagna värdet multipliceras därefter med en justeringsfaktor. Denna justeringsfaktor justerar så att det vägda genomsnittet av standardkostnaden för verksamheten överensstämmer med senast kända genomsnittskostnad för övrig IFO. Kostnadsuppgifterna hämtas av SCB från räkenskapssammandraget.

Sammanställning

Efter att kommunernas standardkostnad för barn- och ungdomsvård respektive övrig IFO beräknats enligt ovan summeras de två framtagna standardkostnaderna till kommunens standardkostnad för individ- och familjeomsorg.

NPI-uppräknings

Omräkning av standardkostnaden till utjämningsårets kostnadsnivå sker med hjälp av nettoprisindex året före utjämningsåret samt utjämningsåret.

Utredningar som har påverkat modellen

- Kostnadsutjämnings mellan kommunerna (SOU 1993:53), s. 66–70 och bilaga 6, tabell 4.

¹⁴ En uppdatering till 2010 års förhållande kommer att ske vid beräkningen för utjämningsåret 2013.

- Utjämnning av kostnader och intäkter i kommuner och landsting (SOU 1994:144), s. 68–70.
- Kostnadsutjämnning för kommuner och landsting – en översyn av statsbidrags- och utjämningsystemet (SOU 1998:151), s. 61–68 och bilaga 6.
- Gemensamt finansierad utjämnning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 129–142.

4.5 Barn och ungdomar med utländsk bakgrund

Modellen infördes år 2000 och har inte förändrats sedan dess. Motivet för att införa delmodellen är att många barn med utländsk härkomst har behov av särskilt stöd både inom barnomsorgen och i skolan, vilket inte fångas in i någon av de övriga delmodellerna.

Beräkningen utgår utifrån andelen barn och ungdomar i åldern 0–19 år som är födda utanför Norden eller EU eller barn 0–19 som är födda inom Norden eller EU och har minst en förälder som är född utanför Norden eller EU den 31 december två år före utjämningsåret. Med EU avses de länder som var medlemmar i unionen 2003.

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Andel 0-19 år född utanför Norden eller EU eller med förälder född utanför Norden eller EU	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
Genomsnitt i landet	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
Belopp per barn/ungdom 0–19	Nej	Prop. 1998/99:89	Regeringen

4.5.1 Standardkostnad

Standardkostnad = Andelen barn och ungdomar i åldern 0–19 år som är födda utanför Norden eller EU eller som har minst en förälder som är född utanför Norden eller EU > genomsnitt i landet => 75 kr * (antal procentenheter för kommunen – genomsnittligt antal procentenheter)

Standardkostnad = 0 kr per invånare för kommuner som har en lägre andel ungdomar enligt ovan än riksgenomsnittet.

Kommuner med högre andel barn och ungdomar med utländsk bakgrund än riksgenomsnittet får ersättning i modellen. Kommuner med en lägre andel än riksgenomsnittet får ingen ersättning.

Kompensationen är utformad så att de aktuella kommunerna erhåller 75 kronor per invånare för varje procentenhet som andelen invånare i åldern 0–

19 år med minst en förälder född utanför EU och Norden överstiger riksgenomsnittet.

NPI-uppräkning

Standardkostnaden räknas inte upp med NPI.

Utredningar som har påverkat modellen

Modellen beslutades efter att många remissinstanser i svaren på betänkandet *Kostnadsutjämning för kommuner och landsting* (SOU 1998:151) påtalat vikten av att uppmärksamma integrationsproblematiken i utjämningsystemet. Se prop. 1998/99:89, s. 20–21 och 24–25.

4.6 Äldreomsorg

Äldreomsorgsmodellen infördes år 1996. Modellen består av tre delar: normkostnad, tillägg/avdrag för institutionsboende i glesbygd och tillägg/avdrag för hemtjänstkostnader i glesbygd. Den första delen bygger på en matris.

I betänkandet från den *Kommunala utjämningsutredningen* (SOU 1998:151) föreslogs vissa förändringar som kom att gälla för bidragsåren 2000–2004. Hemtjänstillägget och de kommunspecifika normkostnaderna uppdaterades till utjämningsåret 2005.

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Total normkostnad			
• Antal personer	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Normkostnader	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88, beräkning från 2002	Särskilt uppdrag
Justeringsfaktor	Ja	Offentlig statistik	SCB, RS
Institutionsboende i glesbygd			
• Kommuner som omfattas	Nej, har använts sedan 2005	Glesbygdskommuner före 2005	Regleras i förordning
• Merkostnader	Nej, har använts sedan 2005	Schablon	Regleras i förordning
Hemtjänst i glesbygd			
• Andel äldre med hemtjänst	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88	
• Merkostnad per invånare	Nej, har använts sedan 2005	Schablon från 2001	Glesbygdsverket/ Tillväxtanalys
• Befolkningsstrukturen i riket	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB

4.6.1 Standardkostnad

$\text{Standardkostnad} = (\text{Total normkostnad} * \text{justeringsfaktor}) + \text{institutionsboende i glesbygd} + \text{hemtjänst i glesbygd}$
--

Total normkostnad

Normkostnaden ska mäta strukturella skillnader i omsorgsbehov mellan kommuner.

Vid beräkning av den totala normkostnaden delas befolkningen i respektive kommun in i 48 grupper utifrån variablerna.

- Kön
- Ålder (åldersgrupperna 65–69, 70–74, 75–79, 80–84, 85–89 samt 90–)
- Civilstånd (gift/ogift)
- Etnicitet (nordisk respektive utomnordisk härkomst).

Antalet personer i de 48 grupperna uppdateras årligen och multipliceras med normkostnaden per grupp, vilket ger den totala normkostnaden. Normkostnaderna för de olika delgrupperna ("prislapparna") uppdateras däremot inte. Nu gällande normkostnader beräknades 2002 och redovisas i betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (SOU 2003:88).

Närmare om hur prislapparna har tagits fram

Vid beräkningen av prislapparna som utredningen *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* gjorde, har den äldre befolkningen indelats i delgrupper. För varje sådan delgrupp beräknas en normkostnad utgående ifrån empiriska data, som beskriver vårdinsats och kostnad för gruppen ifråga.

Respektive kommuns invånare 65 år och äldre har delats in i grupperna:

- Kön
- Ålder (åldersgrupperna 65–69, 70–74, 75–79, 80–84, 85–89 samt 90–)
- Civilstånd (gift/ogift)
- Etnicitet (nordisk respektive utomnordisk härkomst)
- Yrkesbakgrund (facklärd arbetare, icke-facklärd arbete, företagare/jordbrukare, lägre tjänstemän, högre tjänstemän).

Detta ger sammanlagt $2*6*2*2*5= 240$ delgrupper.

Exempel

Kvinna – 65-69 år – Gift – Nordisk härkomst					
	Yrke 1	Yrke 2	Yrke 3	Yrke 4	Yrke 5
Normkostnad per yrkesgrupp	1 580	1 563	1 602	1 358	1 109
Antal personer i kommunen	162	38	11	185	128
Vägt genomsnitt för gruppen	$(1580*162+1563*38+1602*11+1358*185+1109*128) / (162+38+11+185+128) = 1\ 386$				
Vägt genomsnitt hela riket	1 429				

Ett genomsnitt räknas fram för variabeln yrkesbakgrund för varje av de 48 grupperna som beskrivs ovan. I exemplet ovan är genomsnittskostnaden 1 386 kronor för gruppen – *Kvinna, 65-69 år, gift med nordisk härkomst*. Denna kostnad blir den Totala normkostnaden för den beskrivna gruppen.

Om det saknas värden i samtliga yrkeskategorier för en viss grupp och det därmed inte har gått att räkna fram en Total normkostnad, används den framräknade genomsnittliga kostnaden per åldersgrupp. I exemplet ovan är det vägda genomsnittet för gruppen i samtliga kommuner 1 429 kronor.

Antalet personer i respektive socioekonomisk grupp (yrkesbakgrund) per åldersgrupp, kön, civilstånd och etnicitet i Sveriges kommuner år 2001 har bestämts utgående från Folk- och bostadsräkningarna (FoB). Metoden har varit att först söka klassa personen utgående från FoB 1990. För de personer, som inte var förvärvsarbetande år 1990 eller inte var klassningsbara i någon av de ovan nämnda kategorierna, har sedan en sökning gjorts i FoB 1985 och de som då var förvärvsarbetande har getts socioekonomisk kod från denna FoB. För de sedan återstående har därefter sökning gjorts i FoB 1980 på samma sätt.

De personer som efter dessa sökningar inte kunde ges någon socioekonomisk kod fördelades ut proportionellt på de fem socioekonomiska kategorierna i den aktuella delgruppen. Om det i kommunen inte funnits några personer i denna delgrupp har i stället använts motsvarande fördelning i kommungruppen enligt Kommunförbundets gruppindelning. De personer som placerats ut schablonmässigt, utgörs bland annat av personer som invandrat efter 1990.

När det gäller hur kostnaderna för respektive grupp har tagits fram redovisas detta i bilaga 8 i SOU 2003:88. Med utnyttjande av kostnadsdata och data som avser respektive delgrupps utnyttjande av äldreomsorg erhålls en beräknad normkostnad per delgrupp.

Justeringsfaktor

Faktorns värde bestäms genom att den genomsnittliga standardkostnaden som vägts med befolkningen den 31 december två år före utjämningsåret överensstämmer med den vägda genomsnittliga nettokostnaden för äldreomsorg det aktuella året, dvs. totala normkostnaden multiplicerat med justeringsfaktorn ger den genomsnittliga normkostnaden.

Institutionsboende i glesbygd

Institutionsboende i glesbygd innebär att glesbygdskommuner, utöver den generella normkostnaden, också får ett tillägg för en högre andel institutionsboende. Tillägget finansieras med ett generellt avdrag motsvarande ett med befolkningen vägt medelvärde för tilläggen.

I dagens modell får de 29 kommuner som klassificerades som glesbygdskommuner före 2005 ett särskilt tillägg på fem procent av den summerade

kostnaden (Total normkostnad * justeringsfaktor). Tillägget ökar således i takt med äldreomsorgskostnaderna i riket.

Följande 29 kommuner får detta tillägg: Torsby, Malung-Sälen, Orsa, Vansbro, Älvdalen, Ånge, Berg, Bräcke, Härjedalen, Krokom, Ragunda, Strömsund, Åre, Bjurholm, Dorotea, Lycksele, Malå, Norsjö, Sorsele, Storuman, Vilhelmina, Vindeln, Åsele, Arjeplog, Arvidsjaur, Jokkmokk, Pajala, Övertorneå.¹⁵

Hemtjänst i glesbygd

Merkostnaderna beräknas för resor till invånare 80 år och äldre som bor 15 kilometer eller längre från en fiktivt utplacerad servicepunkt, varifrån hemtjänstpersonalen antas utgå. Rikets snitt används för att beräkna antalet personer i respektive kommun av de över 80 år som har hemtjänst. För att beräkna merkostnaden används en schablon på 52 kronor per mil. Denna del uppdaterades i samband med SOU 2003:88 och den beräknade merkostnaden per invånare baseras på bosättningsmönster och befolkning den 31 december 2001.

Slutligen görs en reducering baserad på uppgiften att 20,6 procent av de som är 80 år och äldre har hemtjänst. Detta värde ligger tills vidare fast.

Därefter divideras den reducerade kostnaden med kommunens befolkning den 31 december 2001 för att få en merkostnad i kronor per invånare. Årligen görs en korrigering för förändrad befolkningsstruktur i riket, motsvarande ett med befolkningen vägt medelvärde för merkostnaden i glesbygd.

NPI-uppräknings

Omräkning av standardkostnaden till utjämningsårets kostnadsnivå sker med hjälp av nettoprisindex året före utjämningsåret samt utjämningsåret.

Utredningar som har påverkat modellen

- Kostnadsutjämning mellan kommunerna (SOU 1993:53), s. 56–66 samt bilaga 4 och 5.
- Utjämning av kostnader och intäkter i kommuner och landsting (SOU 1994:144), s. 66–67 och bilaga 7.
- Kostnadsutjämning för kommuner och landsting (SOU 1998:151), s. 69–75, s. 160–163 och bilaga 8.
- Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 259–260, 267–269, 272–277 och bilaga 8.

¹⁵ Förordning (2004:881) om kommunalekonomisk utjämning. Bilaga.

4.7 Befolkningsförändringar – kommun

Modellen infördes år 2005 och har varit oförändrad sedan dess. En kompensation till kommuner med minskande folkmängd fanns dock redan tidigare, men kompletterades med punkterna 2 och 3 nedan. Den nuvarande modellen togs fram av Utjämningskommittén och presenterades i betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (SOU 2003:88). Modellen består av tre fristående delar:

1. Befolkningsminskning de tio senaste åren
2. Kraftig förändring av antalet 7–18-åringar
3. Eftersläpningseffekter.

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Befolkningsminskning de tio senaste åren			
• Befolkningsminskning	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
Kraftig förändring av antalet 7-18-åringar			
• Förändring 7-18-åringar	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Aktuellt gränsvärde	Ja	Beräkning	
• Ersättning per 7-18-åring	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88 beräkning	
Eftersläpningseffekter			
• Genomsnittlig befolkningstillväxt	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Folkmängd	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB

4.7.1 Standardkostnad – Befolkningsminskning de tio senaste åren

Komponenten ska kompensera kommuner vars befolkning minskat med mer än två procent de senaste tio åren.

$$\text{Standardkostnad} = (\text{Procentuell befolkningsminskning} - 2,0) * 100$$

annars
Standardkostnad = 0

Komponenten kompenserar för fasta kostnader som inte minskar när efterfrågan på den kommunala servicen sjunker. Det handlar bl.a. om lokaler (ej åldersberoende verksamheter) och anläggningar samt pensionskostnader. Därför erhåller de kommuner som minskat med mer än två procent under en tioårsperiod en ersättning per invånare med 100 kronor per procentenhet utöver gränsvärdet på 2 procent. Detta belopp är nominellt oförändrat sedan 1996.

4.7.2 Standardkostnad – Kraftig förändring av antalet 7–18-åringar

Ska kompensera kommuner som har haft en stor ökning eller minskning av antalet grund- och gymnasieskolelever de senaste fem åren.

Minskning av antalet 7-18-åringar

Standardkostnad = Procentuell minskning av 7–18-åringar > aktuellt gränsvärde => antal 7–18-åringar som minskat utöver gränsvärde * 12 300 kr/antalet invånare
annars
Standardkostnad = 0

Kommuner vars 7–18-åringar minskat de senaste fem åren med minst två procent eller två procentenheter mer än minskningen i riket får en ersättning på 12 300 kr per 7–18-åring. Beloppet motsvarar den genomsnittliga lokal-kostnaden i grund- och gymnasieskolan. Ersättningen räknas om till kronor per invånare.

Ökning av antalet 7-18-åringar

Standardkostnad = Procentuell ökning av 7–18-åringar > aktuellt gränsvärde => antal 7–18-åringar som ökat utöver gränsvärde * 12 000 kr/antalet invånare.
annars
Standardkostnad = 0

Kommuner vars 7–18-åringar ökat de senaste fem åren med minst fem procent eller fem procentenheter mer än ökningen i riket får en ersättning på 12 000 kr per 7–18-åring. Ersättningen räknas om till kronor per invånare.

4.7.3 Standardkostnad – Eftersläpningseffekter

Den tredje komponenten, kompensation för eftersläpningseffekter av intäkter, berör kommuner med en kraftig befolkningsökning och ges för eftersläpning av intäkter i statsbidrags- och utjämningsystemet.

Standardkostnad = Årlig genomsnittlig befolkningstillväxt > 1,2% => och om befolkningstillväxt mellan de två senaste mätpunkterna > 1,2% => det antal personer av befolkningen som överstiger 1,2% + antalet personer per den 1 november två år före utjämningsåret => ökad folkmängd * utfall kr/inv utjämningsåret före – kommunens utfall föregående utjämningsår = tilläggets underlag => tilläggets underlag / faktisk folkmängd den 31 december två år före utjämningsåret
annars
Standardkostnad = 0

För att komma i fråga för bidrag måste kommunerna uppfylla två villkor. För att få ett tillägg krävs dels att kommunen under en fyraårsperiod haft en årlig genomsnittlig befolkningstillväxt på minst 1,2 procent, dels att kommunen mellan de två senaste mätpunkterna haft en befolkningstillväxt på

minst 1,2 procent. Som måttidpunkter används kommunens befolkning den 1 november sex, fem, fyra, tre, två och ett år före utjämningsåret.

Grund för tillägg är det antal nya invånare som tillkommit till kommunen utöver det antal nya invånare som krävs för att nå upp till gränsvärdet på 1,2 procent. Det antal personer som överstiger gränsvärdet adderas till folkmängden per den 1 november två år före utjämningsåret. Därefter görs en ny beräkning av kommunens utfall från det utjämningsystem som gällde året före utjämningsåret och det ställs mot det faktiska utfallet året före utjämningsåret. Skillnaden mellan dessa båda utfall ligger till grund för tillägget. För att kompensation även ska ske för eftersläpande skatteintäkter görs en ny beräkning av inkomstutjämnningen baserad på den ökade folkmängden.

NPI-uppräkning

Standardkostnaden räknas inte upp till det aktuella utjämningsårets kostnadsnivå för någon av de tre delarna i modellen.

Utredningar som har påverkat modellen

- Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 142–161 och bilaga 6.

4.8 Bebyggelsestruktur

Delmodellen *Bebyggelsestruktur* tillkom efter förslag från Utjämningskommittén i betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (2003:88) och infördes fr.o.m. 2005. Den består av en sammanslagning av fyra tidigare delmodeller: *Gator och vägar*, *Uppvärmning*, *Byggkostnader* samt *Administration, resor och räddningstjänst*. Dessa tidigare delmodeller infördes i sin tur 1996 efter förslag från Strukturkostnadsutredningen i betänkandet *Kostnadsutjämning mellan kommunerna* (1993:53).

Motivet till sammanslagningen av de tidigare delmodellerna var att reducera antalet delmodeller i kommunernas kostnadsutjämning, vilket skulle förenkla systemet. De olika delmodellerna hade också alla gemensamt att de kompenserar för merkostnader uppkomna på grund av geografiskt läge och/eller gles bebyggelsestruktur, samtidigt som de var för sig omsatte relativt små belopp. Tilläggen (bidragen) i modellen uppdaterades i samband med sammanslagningen till 2002 års prisnivå.

En förändring av komponenten *Byggkostnader* genomfördes fr.o.m. 2008 efter förslag från utredningen 2005 års uppföljning av utjämningsystemet i delbetänkande *Deluppföljning av den kommunalekonomiska utjämningen – med förslag om organisation samt löne- och byggkostnadsutjämning* (SOU 2006:84).

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Gator och vägar			
<ul style="list-style-type: none">Fastställda värden i kr per invånare för de enskilda kommunerna	Nej, har använts sedan 2005	SOU 1993:53	Särskilt uppdrag
Uppvärmning			
<ul style="list-style-type: none">Fastställda värden i kr per invånare för de enskilda kommunerna	Nej, har använts sedan 2005	SOU 1993:53	Särskilt uppdrag
Byggkostnader			
<ul style="list-style-type: none">Fastställda värden i kr per invånare för de enskilda kommunerna	Nej, har använts sedan 2008	SOU 2006:84	Särskilt uppdrag
Administration, resor och räddningstjänst			
<ul style="list-style-type: none">Fastställda värden i kr per invånare för de enskilda kommunerna	Nej, har använts sedan 2005	SOU 1993:53	Särskilt uppdrag

4.8.1 Standardkostnad

Standardkostnad = Gator och vägar + Uppvärmning + Byggkostnader + Administration, resor och räddningstjänst

Gator och vägar

Syftet med komponenten *Gator och vägar* är att utjämna för merkostnader för drift och underhåll av gator och vägar (sådana kostnader som kan hänföras till ett ”strukturellt slitage”).

Standardkostnaden för gator och vägar utgör ett fast belopp i kronor per invånare som fastställdes efter förslag av Strukturkostnadsutredningen i betänkandet *Kostnadsutjämning mellan kommunerna* (SOU 1993:53). Dessa belopp har inte ändrats sedan införandet 1996 (förutom att beloppen räknats upp till 2002 års prisnivå).

Närmare om Strukturkostnadsutredningens beräkning

Två faktorer låg till grund för Strukturkostnadsutredningens beräkning av komponenten Gator och vägar, nämligen: ett (eventuellt) ortstillägg och ett klimattillägg. Observera att det endast är möjligt för en kommun att få tillägg, inte avdrag, i komponenten.

Tillägg = ortstillägg + klimattillägg

Ortstillägg utgår till kommuner där trafikbelastning, termiska sprickor och/eller tjälskador bedömdes vara större än genomsnittligt. Det rör sig om vissa glesbygdskommuner (främst i Norrland), ett antal förortskommuner, de tre storstäderna samt vissa större städer. Ortstillägget varierade i Strukturkostnadsutredningens förslag mellan 50 och 450 kronor per invånare för de kommuner som får tillägget. Vissa kommuner får alltså inget ortstillägg. Högst ortstillägg får Stockholm.

Klimattillägget utgår som ett tillägg till alla kommuner för vinterväghållning. Tillägget varierade i utredningens förslag mellan 20 och 80 kronor per invånare och fördelas efter den klimatzon (enligt Vägverkets indelning, VVFS 1990:3) som respektive kommun befann sig i.

Tillägget för Gator och vägar beräknas genom att addera det eventuella ortstillägget med klimattillägget.

Som tidigare nämnts räknades standardkostnaderna för bl.a. komponenten Gator och vägar upp till 2002 års prisnivå i samband med att den nya, sammanslagna delmodellen infördes. En närmare redovisning av kommunindelningen och vilka tillägg för gator och vägar (i 2002 års prisnivå) som utgår till de enskilda kommunerna återfinns i förordningen (2004:881) om kommunalekonomisk utjämning, bilagan.

Uppvärmning

Syftet med komponenten *Uppvärmning* är att utjämna för skillnader i uppvärmningskostnader mellan olika kommuner. Standardkostnaden för komponenten Uppvärmning utgör ett fast belopp i kronor per invånare som fastställdes efter förslag av Strukturkostnadsutredningen i betänkandet *Kostnadsutjämning mellan kommunerna* (SOU 1993:53). Dessa belopp har inte ändrats sedan införandet 1996 (förutom att de räknats upp till 2002 års prisnivå).

Närmare om Strukturkostnadsutredningens beräkning

Strukturkostnadsutredningen beräknade standardkostnaden för komponenten Uppvärmning enligt följande:

$$\text{Tillägg/avdrag} = (\text{indextal} - 1,00) * 60 * 6,1$$

Tre faktorer ligger till grund för beräkningen, nämligen: ett rikstäckande energiindex från början på 1980-talet,¹⁶ den riksgenomsnittliga uppvärmningskostnaden per kvadratmeter i 1993 års priser och den riksgenomsnittliga lokalytan per invånare år 1993.

Energiindexet beräknas utifrån ett uppvärmningsindex som speglar klimats inverkan på energiförbrukningen i kommunalägda fastigheter. Indextalen varierar mellan 0,9 i kommunerna längs Sveriges syd- och västkust till 1,45 i Kiruna. Uppvärmningskostnaden per invånare är satt till 60 kronor och den riksgenomsnittliga lokalytan per invånare till 6,1 m².

Tillägget/avdraget beräknas genom att multiplicera skillnaden mellan kommunens indextal och 1,00 med uppvärmningskostnaden (60 kr) och lokalytan (6,1 m²).

¹⁶ Indexet, som är framtaget av Scandiakonsult, redovisades som en del av ett förslag från Grundgarantiutredningen (Ds Fi 1983:11).

Byggkostnader

Syftet med komponenten Byggkostnader är att utjämna för skillnader vid nybyggnation och återinvesteringar i kommunala byggnader och anläggningar. Bland anläggningar ingår VA-anläggningar, energianläggningar, samt gator och vägar. Markkostnader är exkluderade, eftersom kommunerna ofta bygger på egen mark. Standardkostnaden i komponenten byggkostnader bygger på ett förslag som lämnades av utredningen 2005 års uppföljning av utjämningsystemet i delbetänkandet *Deluppföljning av den kommunal-ekonomiska utjämnningen – med förslag om organisation samt löne- och byggkostnadsutjämnning* (SOU 2006:84) och som använts sedan utjämningsåret 2008 (den nya standardkostnaden fastställdes i 2002 års prispivå). Inte heller dessa belopp har ändrats sedan de infördes.

Närmare om beräkningen utförd av utredningen 2005 års uppföljning av utjämningsystemet

Komponenten byggkostnader beräknas för kommunerna enligt följande:

Tillägg/avdrag = lönetillägg/-avdrag + klimattillägg/-avdrag

Utjämnningen för byggkostnader baseras sedan 2008 på två faktorer: byggnadsarbetarlön och klimat. Lönerna för byggnadsarbetare varierar regionalt och svarar för en stor andel av produktionskostnaderna vid en byggnadsentreprenad. Produktionskostnaderna skiljer sig också åt regionalt beroende på skilda klimat, vilket i sin tur ger upphov till kostnadsskillnader vad gäller materialval, materialåtgång och arbetstimmar.

Kommunernas genomsnittliga årliga investeringar i byggnader och anläggningar beräknas uppgå till omkring 2 500 kronor per invånare. Det är skattade avvikelser från detta belopp som komponenten utjämnar för. Byggnadsarbetarlönen beräknas stå för ca 40 procent av de genomsnittliga årliga investeringarna, dvs. 1 000 kronor per invånare.

Löneuppgifterna för byggnadsarbetare har av utredningen räknats fram utifrån faktiska löneuppgifter för åren 2001–2004. Den ovägda medellönen är då 22 243 kronor per månad och de regionala skillnaderna varierar i intervallet 21 000–25 075 kronor per månad. Om dessa summor indexeras blir lönerna i intervallet 94–113. Löneindexet har sedan applicerats på byggnadsarbetarlönens andel av de genomsnittliga årliga investeringarna (40 procent, alltså 1 000 kronor per invånare).

För att få fram klimattillägg, alternativt avdrag, applicerades olika klimatkfaktorer på investeringsvolymen beroende på geografiskt läge. Götaland (varm) får klimatkfaktorn 1,034, Svealand (kall tempererad) 1,05 och Norrland (kall) 1,082.¹⁷ Ett klimatindex har beräknats genom att differenserna

¹⁷ Framtaget av Bygganalys AB.

från medelvärdet av klimatzonerna har multiplicerats med 2 500 kronor per invånare.

Administration, resor och räddningstjänst

Syftet med komponenten Administration, resor och räddningstjänst är att kompensera för merkostnader som bygger på antagandet att kommuner med liten folkmängd, kommuner som är stora till ytan med ett litet befolkningsunderlag och kommuner där en liten andel av invånarna bor i tätorterna har högre kostnader per invånare för administration, lokala resor och räddningstjänst. Observera att det endast är möjligt för en kommun att få tillägg, inte avdrag, i komponenten.

Standardkostnaden för komponenten Administration, resor och räddningstjänst utgör ett fast belopp i kronor per invånare som fastställdes efter förslag av Strukturkostnadsutredningen i betänkandet *Kostnadsutjämning mellan kommunerna* (SOU 1993:53). Dessa belopp har inte ändrats sedan införandet 1996 (förutom att de räknats upp till 2002 års prisnivå).

Närmare om Strukturkostnadsutredningens beräkning

Standardkostnaden för kommunerna fastställdes enligt ett antal kommunkaraktäristika:

Tillägg = Invånare km² {0–10} | Folkmängd {0–20 000} | Tätortsgrad {0–0,8}

Det eventuella tillägget beräknas alltså inte, utan tas från en tabell som utarbetades av Strukturkostnadsutredningen. Som synes i tabellen nedan erhålls tillägg endast av de kommuner som har färre än 20 000 invånare, högst 80 procent tätortsgrad och högst 10 invånare per kvadratkilometer.

För att få fram de enskilda bidragsbeloppen, som utgjorde det sammanlagda bidraget, använde utredningen olika metoder. De administrativa kostnaderna beräknades genom att jämföra lönekostnader inom huvudprogram 0 (administration) tillsammans med lönekostnaderna för skolans och den sociala verksamhetens administration. För att få fram kostnaden för de lokala resorna användes Grundgarantiutredningens underlag.¹⁸ Skillnaderna räknades upp med ökningen i KPI från 1981 till 1991. För att analysera kostnadsskillnader beträffande räddningstjänsten användes bokslutsstatistiken. Dessa enskilda belopp summerades sedan till slutliga bidrag (administration + lokala resor + räddningstjänst).

¹⁸ Ds Fi 1983:11.

Tabell: Bidrag i komponenten Administration, resor och räddningstjänst.

Inv./km ²	Folkmängd, antal	Tätortsgrad, andelar	Bidrag, kr./ inv.
<6	<10 000	<0,6	1 420
<6	<10 000	0,6-0,8	1 086
<6	10 000-20 000	<0,6	1 002
<6	10 000-20 000	0,6-0,8	668
6-10	<10 000	<0,6	557
6-10	<10 000	0,6-0,8	334
6-10	10 000-20 000	<0,6	390
6-10	10 000-20 000	0,6-0,8	167

Källa: Förordning (2004:881) om kommunalekonomisk utjämning, bilaga.

NPI-uppräknig

Beloppen i de olika komponenterna räknas upp med nettoprisindex (NPI) från 2003 till prisnivån aktuellt utjämningsår.

Utredningar som har påverkat modellen

- Kostnadsutjämning mellan kommunerna (SOU 1993:53), s. 84–86, s. 95–100 och bilaga 6.
- Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 168–177.
- Deluppföljning av den kommunalekonomiska utjämningen (SOU 2006:84), s. 83–97 och bilaga 7.

4.9 Lönekostnader – kommun

Modellen infördes 2008 och ska utjämna för strukturella lönekostnadsskillnader mellan kommuner. Modellens konstruktion baseras på det förslag som lades fram i *Deluppföljning av den kommunalekonomiska utjämningen* (SOU 2006:84). I den fortsatta beredningen gjorde dock regeringen avsteg från utredningens förslag, genom att föreslå att de beräknade tilläggen skulle reduceras med 50 procent.

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Justerad lönekostnad			
• Kostnader	Ja	Offentlig statistik	SCB, standardkostnad från de olika kostnads-utjämningsmodellerna
• Andelar	Nej, har använts sedan 2008	Schablon – SOU 2006:84	
Löneindex	Nej, har använts sedan 2008	Regression – uppgifter från 2004	SKL
Avgift per invånare			
• Befolkning	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB

4.9.1 Standardkostnad

Standardkostnad = Bruttotillägg – Avgiften per invånare

Bruttotillägg = $(\text{Justerad lönekostnad} / 100 / 2) * (\text{löneindex} - 100)^{19}$

Justerad lönekostnad

En kommuns justerade lönekostnad beräknas på följande sätt. Kommunens standardkostnad för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, förskoleklass och grundskola, gymnasieskola, individ- och familjeomsorg, uppdelad på barn- och ungdomsvård och övrig individ- och familjeomsorg, samt äldreomsorg multipliceras med lönekostnadsandelen för respektive verksamhet, varefter produkterna summeras. Lönekostnadsandelarna ligger tills vidare fast. Det framräknade tillägget reduceras därefter med hälften.²⁰

Lönekostnadsandelen för de olika verksamheterna är:

Verksamhet	%
Förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet	0,81
Förskoleklass och grundskola	0,75
Gymnasieskola	0,68
Barn- och ungdomsvård	0,79
Övrig individ- och familjeomsorg	0,38
Äldreomsorg	0,81

Löneindex

Indextalen är baserade på en regression och uppdateras inte årligen utan ligger fast tills vidare. Beräkningen baseras på underlag från år 2004. De lönedata som ligger till grund för beräkningarna har tagits fram av Sveriges Kommuner och Landsting.

Löneindex = $100 \times ((11\,253 + 0,38468 \times \text{medellönen för kommunanställda i angränsande kommuner} + 228,91897 \times \text{köpeskillingen för småhus i kom-$

¹⁹ Om index är större än 100.

²⁰ Enligt förordning (2004:881) om kommunalekonomisk utjämning § 20 a.

munen + 1 444,58829 x förvärvsarbetsgraden i kommunen) / genomsnittlig medellön i riket). För ytterligare information om hur löneindexet har tagits fram se *Deluppföljning av den kommunalekonomiska utjämnningen* (SOU 2006:84), bilaga 6.

Förvärvsarbetsgraden är andelen av befolkningen 16 år och äldre som är förvärvsarbetande.

Bruttotillägg

För att få fram bruttotillägget multipliceras den justerade lönekostnaden med kommunens indextal för att erhålla ett tillägg per invånare för respektive berättigad kommun. Kommuner med ett indextal som överstiger 100 får ett bruttotillägg.

Avgift per invånare

Tillägget finansieras med ett generellt avdrag för alla kommuner motsvarande ett med befolkningen den 31 december två år före utjämningsåret vägt medelvärde för tilläggen.

NPI-uppräkning

Omräkning av standardkostnaden till utjämningsårets kostnadsnivå sker med hjälp av nettoprisindex året före utjämningsåret samt utjämningsåret.

Utredningar som har påverkat modellen

- Deluppföljning av den kommunalekonomiska utjämnningen (SOU 2006:84) s. 61–81 och bilaga 3–6.

4.10 Hälso- och sjukvård

Den nuvarande delmodellen infördes år 2000. Modellen bygger i grunden på det förslag som Kommunala utjämningsutredningen lade fram i sitt betänkande *Kostnadsutjämning för kommuner och landsting* (SOU 1998:151). Förslaget innebar att delmodellen förändrades från att vara en regressionsbaserad modell till en matrismodell baserad på sjukvårdskostnader och sjukvårdskonsumtion hos landets invånare.

Sedan matrismodellen infördes har den varit föremål för uppdateringar och mindre förändringar. *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (SOU 2003:88) och *Deluppföljning av den kommunalekonomiska utjämnningen* (SOU 2006:84) har lämnat förslag som lett till uppdateringar av de kostnadsmatriser som används i delmodellen.

Efter förslag av Utjämningskommittén i betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (SOU 2003:88) gjordes en uppdatering av glesbygdskomponenten i modellen.

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Vårdtunga grupp			
• Normkostnad	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88, kostnader från 2004	Särskilt uppdrag, Region Skåne
• Diagnos	Ja	Inrapporterade uppgifter	SoS – patientreg, cancerreg
• Kön	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Ålder	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
Hiv			
• Normkostnad	Nej, har använts sedan 2000	SOU 1998:151, beräknade kostnader	Stockholm läns landsting
• Andel personer	Nej, har använts sedan 2008	SOU 2006:84, schablon	
Övrig befolkning			
• Normkostnad	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88, kostnader från 2004	Särskilt uppdrag, Region Skåne
• Kön	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Civilstånd	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Sysselsättning	Ja	Offentlig statistik	SCB, RAMS
• Inkomst	Ja	Offentlig statistik	SCB, IoT
• Boendetyper	Ja	Offentlig statistik	SCB, fastighetsreg
Justeringsfaktor	Ja	Offentlig statistik	SCB, RS
Glesbygdstillägg	Nej, har använts sedan 2008	SOU 2006:84, modellantaganden	Glesbyggsverket / Tillväxtanalys

4.10.1 Standardkostnad

$\text{Standardkostnad} = \text{Kostnad för vårdtunga grupper} + \text{kostnad för Hiv} + \text{kostnader för övrig befolkning} + \text{tillägg/avdrag för gles bebyggelsestruktur}$
--

Vårdtunga grupper

Grupperna presenterades i SOU 2003:88 bilaga 9. I den vårdtunga gruppen ingår personer med minst en av följande diagnoser och som har vårdats i slutenvård:

- elakartad tumörsjukdom (cancer)
- cerebrovaskulär sjukdom (stroke)
- inflammatorisk ledsjukdom
- artros
- ischemisk hjärtsjukdom och hjärtsvikt
- höftfraktur
- schizofreni
- övriga psykoser.

Även Hiv ingår bland de vårdtunga diagnoserna men kostnaderna för denna diagnos hanteras separat. Se mera nedan under ett eget avsnitt.

För samtliga diagnoser, utom Hiv, hämtas uppgifter från Socialstyrelsen/EpC (patientregistret). Det är de enskilda landstingen som svarar för registreringen.

Uppgifter om cancerpatienter hämtas både från patientregistret och cancerregistret. I registret förs samtliga cancerpatienter in oavsett om de vårdats inom slutenvården eller ej.

En person kan tillhöra flera vårdtunga diagnosgrupper. För att undvika dubbelräkning hänförs varje person till en huvudsaklig diagnosgrupp. Som huvudsaklig diagnosgrupp anges den grupp som personen i fråga tillhör som kommer först i listan ovan över de olika diagnoserna som ingår i modellen. Vid inplaceringen spelar det ingen roll om diagnosen är klassificerad som huvud- eller bidiagnos.

Uppgifterna om antalet personer med vårdtung diagnos uppdateras årligen av Socialstyrelsen. SCB beräknar sedan kostnadsutfallet. I SCB:s beräkning ingår personer som någon gång under en tvåårsperiod vårdats i slutenvård för någon av de ovan nämnda diagnoserna. En person som vårdats i slutenvård under båda de aktuella åren dubbelräknas inte. En person som avlidit eller utvandrat under år två ingår i beräkningen. Sammantaget innebär detta att vid beräkningen av antalet vårdtunga personer för exempelvis år 2007 ingår även personer som vårdats i slutenvård år 2006 men inte år 2007. Motsvarande uppgifter för de tre senaste åren summeras för att sedan delas med tre. Detta relativt komplicerade förfarande har sin grund i att man vill utjämna för skillnader mellan åren.

Exempel. Beräkningen för utjämningsåret 2010 gjordes på följande sätt.

År 2007	År 2006	År 2005
Summa unika patienter 2007+2006	Summa unika patienter 2006+2005	Summa unika patienter 2005+2004
$[(\sum \text{patienter } 2007+2006) + (\sum \text{patienter } 2006+2005) + (\sum \text{patienter } 2005+2004)] / 3$ = Antal personer i vårdtung grupp utjämningsåret 2010		

Kostnaderna uppdateras däremot inte regelbundet utan för närvarande används kostnadsdata från 2004 i Skåne läns landsting. Uppgifterna fördelas i en matris för kostnader och en för antal individer utifrån variablerna kön och ålder. Åldersgrupperna är 0–19, 20–49, 50–74, 75–79, 80–89 och 90–. Därefter multipliceras antalet individer med kostnaden i respektive cell. På detta sätt erhålls en matris med kostnaderna för respektive landsting. Summan av samtliga kostnader divideras därefter med antalet invånare i landstinget den 31 december två år före utjämningsåret. På så sätt erhålls en genomsnittskostnad per invånare i landstinget.

Hiv

Även Hiv räknas som en vårdtung diagnos men kostnaderna för denna diagnos hanteras separat. Skälet är att Hiv-patienter inte kan beräknas antalsmässigt utifrån Socialstyrelsens register. Eftersom gruppen genomsnittligt har höga vårdkostnader och en mycket ojämn fördelning i landet, har en särskild beräkning tagits fram för denna grupp som bygger på en schablonmässig uppskattning av antalet Hiv-fall i de olika landstingen. Antalet Hiv-fall uppdateras inte regelbundet. Däremot görs årliga beräkningar utifrån aktuellt invånarantal.

Uppskattningen är att det finns:

- 11 fall per 10 000 invånare i Stockholms läns landsting
- 4 fall per 10 000 invånare i Region Skåne
- 3 fall per 10 000 invånare i landstingen i Västra Götaland, Västernorrland och Västerbotten
- 2 fall per 10 000 invånare i övriga landsting.

Den årliga vårdkostnaden har beräknats till 47 200 kr per Hiv-patient och bygger på uppgifter från Stockholms läns landsting. Kostnadsberäkningen redovisas i betänkandet *Kostnadsutjämnning för kommuner och landsting* (SOU 1998:151). Kostnaden per patient ligger tills vidare fast.

Övrig befolkning

Den del av befolkningen som inte tillhör den vårdtunga gruppen delas in i en matris med 1 404 celler = 2 (kön) * 13 (åldersgrupper) * 3 (civilstånd) * 3 (sysselsättningsstatus) * 3 (inkomst) * 2 (boendetyper) enligt följande.

Kön

- Man
- Kvinna

Ålder

Variabeln ålder avser födelseår som omräknats till ålder det aktuella året. För gruppen 0-åringar innebär detta att man inte fångar in första levnadsåret på ett helt relevant sätt. Personer som avlidit under året förs till gruppen med motsvarande födelseår. Åldersindelningen är 0, 1–4, 5–9, 10–14, 15–19, 20–24, 25–29, 30–39, 40–49, 50–59, 60–69, 70–74 och 75–.

Civilstånd

Samtliga personer under 18 år har förts till gruppen barn, även om de har annan beteckning i primärdata. Gruppen ogifta omfattar således endast

personer 18 år och äldre. Gift men ej samboende kvinna har förts till gruppen tidigare gifta²¹ som därutöver omfattar skilda, änkor och änklingar.

- Barn (alla under 18 år) + gifta (18 år eller äldre)
- Tidigare gifta
- Ogifta.

Sysselsättningsstatus

- Sysselsatta med kontrolluppgift samt barn under 16 år
- Ej sysselsatta med kontrolluppgift
- Ej sysselsatta utan kontrolluppgift.

Barn avser barn 0–15 år.

Sysselsatta avser personer med sådan inkomst av arbete enligt kontrolluppgift att de klassas som förvärvsarbetande

Ej sysselsatta med kontrolluppgift avser personer som har, men inte tillräckligt hög, inkomst av arbete enligt kontrolluppgift för att klassas som förvärvsarbetande

Ej sysselsatta utan kontrolluppgift avser personer som saknar inkomst av arbete enligt kontrolluppgift. Gruppen är mycket heterogen, bland yngre utgörs den i stor utsträckning av studerande, bland äldre av ålderspensionärer. Bland de normalt yrkesverksamma åldersgrupperna återfinns här de som saknar arbete och ej får ersättning från arbetslöshetskassa, förtids- och sjukpensionerade etc.

Inkomst

Det inkomstmått som används är sammanräknad förvärvsinkomst. Vid klassindelningen har eftersträvat en indelning som möjliggör att man löpande kan aktualisera inkomstdata utan att behöva rensa för inflation och inkomstutveckling. Utgångspunkten har varit medianinkomsten för män och kvinnor 20–w år med inkomst (exklusive 0-inkomsttagare).

- Nollinkomsttagare och barn (under 16 år)
- Ej nollinkomsttagare upp till medianinkomst
- Över medianinkomst.

Boendetyper

- Småhus och jordbruksfastighet (alla med typkod < 300)
- Övriga (är alla med typkod \geq 300, i allmänhet flerbostadshus).

²¹ Enligt SOU 1998:151, bilaga 5 s. 37.

Samtliga variabler uppdateras årligen av SCB. De inkomst- och sysselsättningsuppgifter som används avser förhållanden tre år före utjämningsåret. Uppgift om boende avser förhållandet den 1 januari två år före utjämningsåret.

Liksom är fallet med de vårdtunga grupperna uppdateras kostnaderna inte regelbundet. För den övriga befolkningen används kostnadsdata från 2004 i Skåne läns landsting. Även för gruppen den övriga befolkningen multipliceras antalet personer i respektive grupp med den genomsnittliga kostnaden för gruppen. Därefter delas totalsumman med antalet invånare i landstinget den 31 december två år före utjämningsåret.

Justeringsfaktor

Summan av kostnaden för vårdtunga, Hiv och övrig befolkning multipliceras med en justeringsfaktor så att den överensstämmer med den genomsnittliga nettokostnaden enligt räkenskapsammandraget för verksamhetsåret två år före utjämningsåret.

Gles bebyggelsestruktur

En komponent i hälso-och sjukvårdsmodellen är merkostnader på grund av gles bebyggelsestruktur. Glesbygdskomponenten ska fånga in merkostnader för små sjukhus, primärvård, sjukresor, ambulanstransporter och övernattnings vid vårdcentraler. Beräkningen av merkostnader för gles bebyggelsestruktur grundas på en fiktiv utplacering av sjukhus, vårdcentraler och ambulanscentraler. I nästa steg knyts invånare till respektive institution utifrån Tillväxtanalys (tidigare Glesbygdsverket) databas. De geografiska beräkningarna beräknas därefter mot antagna kostnader för respektive verksamhet. Landstingens merkostnader jämförs sedan med rikets genomsnittliga merkostnad så att samtliga landsting får ett invånarbaserat avdrag som beräknas på ett sådant sätt att summan av avdragen motsvarar summan av tilläggen.

Beräkningarna baseras på fiktiva lokaliseringar utifrån befolkningen vid årsskiftena 2000/2001 och 2001/2002. (Se SOU 2003:88 bilaga 7).

NPI-uppräkning

Omräkning av standardkostnaden till utjämningsårets kostnadsnivå sker med hjälp av nettoprisindex året före utjämningsåret samt utjämningsåret.

Utredningar som har påverkat modellen

- Kostnadsutjämning för kommuner och landsting (SOU 1998:151), s. 125–138 och bilaga 5.
- Rättvis kommunal utjämning (SOU 2000:127), s. 37–61 och bilaga 3.
- Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 198–205 samt bilaga 7 och 9.

- Deluppföljning av den kommunalekonomiska utjämnings (SOU 2006:84), s. 99–112 och bilaga 8.

4.11 Befolkningsförändringar – landsting

Modellen infördes år 2006 och har inte förändrats sedan införandet. Modellen infördes efter förslag från Utjämningsutredningen som presenterades i *Gemensamt finansierad utjämnings i kommunsektorn* (SOU 2003:88). Skälet till att delmodellen för landsting infördes ett år senare än motsvarande modell för kommuner är att i kommitténs författningsförslag och i regeringens förslag till lagtext i propositionen saknades en regel med innebörd att en standardkostnad för befolkningsförändringar ska beräknas även för landsting.²²

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Eftersläpningseffekter			
• Genomsnittlig befolkningstillväxt	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB
• Folkmängd	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB

4.11.1 Standardkostnad

Standardkostnad = Årlig genomsnittlig befolkningstillväxt under fyra år > 1,2% => befolkningstillväxt mellan de två senaste mätidpunkterna > 1,2% => det antal personer av befolkningsökningen som överstiger 1,2% + antalet personer per den 1 november två år före utjämningsåret => ökad folkmängd * utfall kr/inv utjämningsåret före – landstingets utfall föregående utjämningsår = tilläggets underlag => tilläggets underlag / faktisk folkmängd den 31 december två år före utjämningsåret
annars
Standardkostnad = 0

Eftersläpningseffekter

De landsting som har haft en årlig genomsnittlig befolkningstillväxt på minst 1,2 procent kompenseras för den eftersläpning av intäkter som uppstår i systemet.

Ett landstings merkostnader till följd av befolkningsförändringar beräknas för landsting som under en fyraårsperiod haft en ökning av antalet invånare med i genomsnitt minst 1,2 procent per år och där folkmängden från och med den 1 november två år före utjämningsåret till och med den 1 november året före utjämningsåret ökat med minst 1,2 procent.

²² Prop. 2005/06:7 Vissa kommunalekonomiska frågor, s. 20.

Befolkningsökning under en fyraårsperiod är skillnaden mellan befolkningen den 1 november sex år före utjämningsåret och befolkningen den 1 november två år före utjämningsåret.

Först summeras den del av befolkningsökningen räknat i antalet personer, från och med den 1 november två år före utjämningsåret till och med den 1 november året före utjämningsåret, som överstiger 1,2 procent och landstingets folkmängd den 1 november två år före utjämningsåret. Det framräknade värdet multipliceras med landstingets intäkter året före utjämningsåret och delas sedan med antalet invånare i landstinget.

NPI-uppräkning

Standardkostnaden räknas inte upp till utjämningsårets kostnadsnivå.

Utredningar som har påverkat modellen

- Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 142–161.

4.12 Lönekostnader – landsting

Modellen infördes år 2008 och ska utjämna för strukturella lönekostnadskillnader mellan landsting. I delmodellen beräknas de strukturella löneskillnaderna utifrån en variabel som avspeglar konkurrensen på närliggande arbetsmarknader.

Modellens konstruktion baseras på det förslag som lades fram i *Deluppföljning av den kommunalekonomiska utjämningsmodellen* (SOU 2006:84). I den fortsatta beredningen gjorde dock regeringen avsteg från utredningens förslag, genom att föreslå att de beräknade tilläggen skulle reduceras med 50 procent.

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Löneindex	Nej, har använts sedan 2008	Regression, uppgifter från 2004	
Standardkostnad för hälso- och sjukvård	Ja	Offentlig statistik	SCB, HoS-modellen
Genomsnittlig lönekostnadsandel	Nej, har använts sedan 2008	SOU 2006:84, schablon	
Generellt avdrag			
• Befolkning	Ja	Offentlig statistik	SCB, RTB

4.12.1 Standardkostnad

Standardkostnad = [(Löneindex – 100) * (standardkostnad för hälso- och sjukvård * genomsnittlig lönekostnadsandel) / 100/ 2)] – generellt avdrag

Löneindex

Ett landstings standardkostnad för löner beräknas utifrån ett löneindex som är baserat på lönerna i länets privata sektor och läkarnas faktiska lönenivå i landstinget. Löneindex är baserat på en regression och uppdateras inte årligen utan ligger fast tills vidare. Beräkningen är baserad på underlag från år 2004.

Löneindex (löner efter sammanvägning för ålder och yrkesgrupper) = 100 x ((0,89 x (16 593 + 0,19709 x medellön i privat sektor) + 0,11 x standardiserad läkarlön i landstinget) / genomsnittlig medellön i riket).

För ytterligare information om hur löneindexet tagits fram se *Deluppföljning av den kommunalekonomiska utjämnningen* (SOU 2006:84), bilaga 6. För landsting med ett löneindex som överstiger 100 beräknas ett tillägg motsvarande hälften av produkten av den del av löneindexet som överstiger 100 och en justerad lönekostnad. Samtliga landsting får därefter ett invånar-baserat avdrag, som beräknas så att summan av avdragen motsvarar summan av tilläggen.

Standardkostnad för hälso- och sjukvård

Standardkostnaden hämtas från delmodellen för hälso- och sjukvård. Standardkostnaden uppdateras årligen.

Genomsnittlig lönekostnadsandel

Lönekostnadsandelen för hälso- och sjukvård är 0,72.²³ Andelen har hittills inte uppdaterats.

Generellt avdrag

Avdraget beräknas genom att summan av alla landstings tillägg divideras med det totala antalet invånare i riket. Avdraget per invånare blir därmed lika stort för alla landsting.

NPI-uppräkning

Omräkning av standardkostnaden till utjämningsårets kostnadsnivå sker med hjälp av nettoprisindex året före utjämningsåret samt utjämningsåret.

Utredningar som har påverkat modellen

- Deluppföljning av den kommunalekonomiska utjämnningen (SOU 2006:84), s. 61–81 och bilaga 3–6.

²³ Förordning (2004:881) om kommunalekonomisk utjämning. Bilaga.

4.13 Kollektivtrafik

Nuvarande modell infördes år 2000 och ersatte då en modell från 1996. Standardkostnaden beräknas länsvis med hjälp av en regressionsmodell baserad på länets bosättningsstruktur, arbetspendling över kommungränser och andelen boende i tätorter. Kollektivtrafikmodellen är gemensam för både kommuner och landsting. I modellen utjämnas för den allmänna kollektivtrafiken.

År 2005 gjorde man vissa förändringar i modellen efter förslag från Utjämningskommittén i betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88)*. Variabeln tätortsgrad ändrades från andel boende i tätort med fler än 20 000 invånare till andel boende i tätort med fler än 11 000 invånare. Även de kostnadsdata som ligger till grund för regressionen uppdaterades och de beräknade standardkostnaderna reducerades inte som tidigare till 75 procent.

Sammanfattning av modellen

	Årlig uppdatering	Baseras på	Källa
Standardkostnad län			
• Regressionsekvation	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88, regression	Särskilt uppdrag
• Variabeln roten ur invånardistansen (Rotgles)	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88	SCB, RTB, landareal
• Variabeln andelen boende i tätort med fler än 11 000 invånare (Andel11)	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88	SCB, tätorter, landareal
• Variabeln andelen som arbetspendlar över kommungräns (AndUtpend)	Nej, har använts sedan 2005	SOU 2003:88	SCB, RAMS
Standardkostnad kommun			
• Kollektivtrafikkostnad	Nej	Offentlig statistik 2002 ²⁴	SCB, RS
• Kommunens befolkning	Nej	Offentlig statistik 2002 ²⁵	SCB, RTB
• Justeringsfaktor	Ja	Beräkning	SCB, RS

4.13.1 Standardkostnad

$$\text{Standardkostnad (län)} = (-1177,71 + 36,96 * \text{Rotgles} + 1926,38 * \text{Andel11} + 3\,336,55 * \text{AndUtpend})$$
$$\text{Standardkostnad (landsting)} = (\text{Standardkostnad i länet}) * 0,50$$
$$\text{Standardkostnad (kommunkollektivet)} = (\text{Standardkostnad i länet}) * 0,50$$

²⁴ För kommunerna i Jämtlands län uppgifter från år 2004.

²⁵ För kommunerna i Jämtlands län uppgifter från år 2004.

Standardkostnad för kommun där fördelningen görs efter *kostnader* = Andel av länets kollektivtrafikkostnad * standardkostnad för kommunkollektivet / kommunens befolkning * justeringsfaktor

Standardkostnad för kommun där fördelningen görs efter *invånare* = Andel av länets befolkning * standardkostnad för kommunkollektivet / kommunens befolkning * justeringsfaktor

Standardkostnad län

Rotgles, Andel11 och AndUtpend

Standardkostnaden beräknas per län och baseras på tre variabler som avser att fånga upp glesbygdsproblem, trängselproblem i storstadsregionerna samt att behovet av kollektivtrafik i tätorter uppkommer först i större samhällen. Värdena för respektive variabel multipliceras med parametervärden som är förordningsreglerade.²⁶ Variablerna på länsnivå är:

Rotgles = roten ur invånardistansen. Med invånardistansen avses det genomsnittliga avståndet mellan invånarna i länet.

Andel11 = andelen boende i tätort med fler än 11 000 invånare.

AndUtpend = andelen personer som arbetspendlar över kommungräns.

Värdena för respektive variabel multipliceras sedan med de i beräkningsformeln angivna parametervärdena.

De kostnadskonstanter som används i modellen togs fram av utredningen av *Kostnadsutjämning för kommuner och landsting* (SOU 1998:151). Värdena uppdaterades senast efter förslag i betänkandet *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn* (SOU 2003:88).

Fördelning av standardkostnad mellan landsting och kommun

Efter den länsvisa beräkningen fördelas 50 procent till kommunerna och 50 procent till landstingen. Ett undantag är Stockholms län där kommunkollektivet erhåller 40 procent och landstinget 60 procent av länets beräknade kollektivtrafikkostnad.

Fördelningen av kommunernas andel av standardkostnaden mellan kommunerna i länet görs på följande sätt:

För kommunerna i Södermanlands län, Kronobergs län, Blekinge län, Värmlands län, Västmanlands län, Dalarnas län, Västernorrlands län,

²⁶ Förordning (2004:881) om kommunalekonomisk utjämning. Bilaga.

Västerbottens län och Norrbottens län görs fördelningen efter deras andel av de totala kostnaderna i länet för kollektivtrafiken år 2002.

För kommunerna i Jämtlands län fattar regeringen särskilda beslut om varje kommuns andel av de totala kostnaderna i länet.²⁷ Detta skedde senast inför utjämningsåret 2005.

För kommunerna i Stockholms län, Uppsala län, Östergötlands län, Jönköpings län, Kalmar län, Skåne län, Hallands län, Västra Götalands län, Örebro län och Gävleborgs län görs fördelningen med lika stora belopp per invånare. Beräkningen görs utifrån antalet invånare den 31 december 2002.

Justeringsfaktor

Den beräknade standardkostnaden jämförs med den dokumenterade kostnaden i riket. Faktorn justerar så att det vägda genomsnittet av standardkostnaden överensstämmer med senast kända genomsnittskostnad enligt räkenskapssammandraget. Kostnaden som används är den som rapporterades in två år före utjämningsåret.

NPI-uppräkning

Omräkning av standardkostnaden till utjämningsårets kostnadsnivå sker med hjälp av nettoprisindex året före utjämningsåret samt utjämningsåret.

Utredningar som har påverkat modellen

- Kostnadsutjämning för kommuner och landsting (SOU 1998:151), s. 121–124 och bilaga 9.
- Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn (SOU 2003:88), s. 178–192.

²⁷ Förordning (2004:881) om kommunalekonomisk utjämning, 26 § p. 3.